

Na de lerarenopleiding : onderwijsmonitor 1997

Citation for published version (APA):

van der Linden, A., & van der Velden, R. K. W. (1998). *Na de lerarenopleiding : onderwijsmonitor 1997*. ROA. ROA External Reports

Document status and date:

Published: 01/01/1998

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

*Beleidsonderzoek
Arbeidsvoorwaarden en
Beroepskwaliteit
Onderwijspersoneel 15*

Na de lerarenopleiding

Onderwijsmonitor 1997

Maastricht, oktober 1998

A.S.R. van der Linden
R.K.W. van der Velden

OCenW

Ministerie van Onderwijs
Cultuur en Wetenschappen

Researchcentrum voor Onderwijs
en Arbeidsmarkt

Research Centre for Education
and the Labour Market

Na de lerarenopleiding

Onderwijsmonitor 1997

A.S.R. van der Linden
R.K.W. van der Velden

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt

Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde
Universiteit Maastricht

Maastricht, oktober 1998

Inhoud

Bladzijde

Voorwoord	i
Samenvatting	iii
1 Inleiding	1
1.1 Onderwijsmonitor	1
1.2 Onderwijsmonitor 1997	2
1.3 Deelname en respons	3
1.4 Inhoud rapport	5
2 Instroom en uitstroom lerarenopleidingen	9
2.1 Instroom	9
2.2 Proces van instroom en ongediplomeerde uitstroom	10
2.3 Gediplomeerde uitstroom	18
3 Wat gaan afgestudeerden na de lerarenopleiding doen?	23
3.1 Maatschappelijke positie	23
3.2 Doorstroom naar een vervolgopleiding	25
3.3 Intrede op de arbeidsmarkt	27
4 Baankenmerken	33
4.1 Wervingskanaal en aard van het dienstverband	33
4.2 Nevenfuncties en uren	37
4.3 Beloning van leraren	39
4.4 Functie-vereisten en aansluiting opleiding-werk	41
4.5 Loopbaanmogelijkheden	44
5 Evaluatie van de lerarenopleiding	47
5.1 Benodigde kwalificaties voor een goede beroepsuitoefening	47
5.2 De lerarenopleiding achteraf bezien	49
6 Nabeschouwing	53
Referenties	57
Bijlage 1 Opleidingenclassificatie hoger pedagogisch onderwijs	59
Bijlage 2 Statistisch supplement	63

Voorwoord

Na de lerarenopleiding is het eerste landelijke rapport dat in het kader van de Onderwijsmonitor wordt gepubliceerd. Het geeft een beeld over de arbeidsmarktpositie van degenen die in het studiejaar 1995/1996 een lerarenopleiding in het hoger pedagogisch onderwijs (hpo) hebben voltooid. Met name de arbeidsmarktintrede van de afgestudeerden en het al dan niet werkzaam zijn binnen het door de overheid bekostigde onderwijs staan centraal. In aanvulling hierop gaat dit rapport in op de keuze van scholieren voor een lerarenopleiding, het oordeel over de lerarenopleiding en de 'weglek' van potentiële leraren.

De Onderwijsmonitor is uitgevoerd in opdracht van de directie Arbeidsvoorwaarden en Beroepskwaliteit van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OC&W). Vanuit de opdrachtgever is het onderzoek gecoördineerd door R. van der Kooy. De begeleidingscommissie bestond naast hem uit de leden (allen OC&W): M. Carmiggelt (directie Voortgezet Onderwijs), A.F.M. van Noort (directie Primair Onderwijs), B.A. Vriend (directie Arbeidsvoorwaarden en Beroepskwaliteit), G.A.L.M. Wissink-Brabers (directie Arbeidsvoorwaarden en Beroepskwaliteit) en J.B.N. Zoetekouw (directie Hoger Beroepsonderwijs).

Samenvatting

Studenten die een opleiding in het hoger pedagogisch onderwijs (hpo) gaan volgen of hebben gevolgd, vormen het onderwerp van studie in de Onderwijsmonitor. Deze rapportage vormt het verslag van de Onderwijsmonitor 1997 en belicht de keuze van scholieren voor een lerarenopleiding, de vraag of afgestudeerden na het voltooien van de lerarenopleiding ook daadwerkelijk binnen het onderwijs gaan werken en het oordeel van studenten en afgestudeerden over de lerarenopleiding. Daarnaast wordt de 'weglek' uit lerarenopleidingen en van werkenden binnen het onderwijs belicht.

Kiezen voor een lerarenopleiding

Na de havo of het vwo gaan de meeste schoolverlaters een vervolgonderwijs volgen. Van alle schoolverlaters die in het schooljaar 1995/1996 hun havo-diploma behaalden en verder gingen studeren, stroomde 14% door naar het hpo. Bij het vwo is dit percentage 3%. De totale doorstroom naar het hpo van mbo'ers die in 1995/1996 hun diploma behaalden, bedraagt 7% van degenen die voor een vervolgonderwijs kozen.

Havo'ers, vwo'ers en mbo'ers die na het behalen van hun diploma een lerarenopleiding zijn gaan volgen, volgen deze in ruim tachtig procent van de gevallen anderhalf jaar later nog steeds. Degenen die voortijdig afhaken geven aan dat ze achteraf toch liever een andere opleiding wilden gaan volgen. Ook spelen motieven als 'onvoldoende gemotiveerd' en 'lessen niet interessant' een rol. Havo'ers en vwo'ers die twijfelden over de keuze voor de lerarenopleiding, hadden met name belangstelling voor een opleiding in de sector economie of gedrag & maatschappij. Over de studiekeuzebegeleiding op de vorige school zijn de havo'ers en vwo'ers die een lerarenopleiding zijn gaan volgen over het algemeen tevreden.

De gediplomeerde uitstroom uit het hpo bedroeg in het studiejaar 1995/1996 ruim tienduizend afgestudeerden. Van de hpo'ers die in 1995/1996 hun studie voltooiden, is bijna een kwart nog een vervolgonderwijs gaan volgen. Ruim de helft hiervan is weer ingestroomd in een hpo-opleiding. Degenen die niet voor een vervolg in het hpo kozen, zijn met name een wo-opleiding in de sector gedrag & maatschappij of taal & cultuur gaan volgen.

Werken na de lerarenopleiding

Nadat ze het diploma van de lerarenopleiding hebben behaald, betreedt het merendeel van de afgestudeerden de arbeidsmarkt. Van degenen die in het studiejaar 1995/1996 hun diploma behaalden, heeft ruim driekwart tijdens of na de hpo-opleiding actief gezocht naar betaald werk. Ruim veertig procent hiervan zocht (ook) buiten het door de overheid bekostigde onderwijs. Ongeveer anderhalf jaar na het verlaten van de hpo-opleiding behoort 88% van de afgestudeerden tot de beroepsbevolking. Niet iedereen lukt het echter werk te vinden: 6% van de afgestudeerde hpo'ers is werkloos. Van de werkenden werkt ruim drie-

kwart (77%) binnen het door de overheid bekostigde onderwijs. Vóór of tijdens de opleiding werkte 19% van alle afgestudeerde hpo'ers al eens binnen het onderwijs. Van de hpo'ers die binnen het onderwijs werken denkt ruim negentig procent over vijf jaar nog steeds in hun vakgebied werkzaam te zijn.

De werkende hpo'ers kwamen met name aan hun baan door te reageren op een advertentie. Bijna negentig procent is in loondienst bij een werkgever en iets meer dan driekwart heeft een vaste aanstelling of een tijdelijke aanstelling met uitzicht op een vast contract. Hpo'ers die één of meerdere betaalde nevenfuncties hebben, verrichten deze vooral buiten het door de overheid bekostigde onderwijs.

Gemiddeld verdienen de afgestudeerde hpo'ers 3.430 gulden bruto per maand (inclusief het inkomen uit eventuele nevenfuncties). Werkenden buiten het onderwijs verdienen daarbij minder dan werkenden binnen het onderwijs. In vergelijking met de meeste andere afgestudeerde hbo'ers verwachten de afgestudeerden van het hpo een minder sterke groei van hun inkomen. Gemiddeld verwachten ze over vijf jaar een kleine duizend gulden bruto per maand meer te verdienen. Ter vergelijking: afgestudeerden van het hoger economisch onderwijs, het hoger technisch onderwijs en het kunstonderwijs verwachten over vijf jaar zo'n 1900 gulden meer te verdienen.

Hpo'ers die buiten het onderwijs werken, hebben maar in ongeveer de helft van de gevallen een baan die aansluit bij het niveau of de richting van de afgesloten opleiding. Bij de werkenden binnen het onderwijs komen de formele opleidingsvereisten vrijwel altijd exact overeen met de afgesloten opleiding. Dit laatste hangt uiteraard samen met de betekenis die de gevolgde opleiding heeft voor het (kunnen) vervullen van een functie binnen het onderwijs.

De functies die werkende hpo'ers bekleden, bieden volgens de meesten van hen voldoende ontwikkelingsmogelijkheden, hetzij binnen hetzij buiten het bedrijf of de organisatie waar ze werken. Negen van de honderd werkenden denken binnen één jaar promotie te kunnen maken naar een hogere functie. Ten opzichte van de totale groep hbo'ers zijn hpo'ers minder optimistisch over de promotiemogelijkheden. De banen van de werkenden buiten het onderwijs bieden minder vaak ontwikkelingsmogelijkheden dan de banen van de werkenden binnen het onderwijs. Wel denken werkenden buiten het onderwijs een grotere kans op promotie naar een hogere functie binnen één jaar te hebben.

Oordeel over de lerarenopleiding

De meeste havo'ers, vwo'ers en mbo'ers die na het schooljaar 1995/1996 een lerarenopleiding zijn gaan volgen, vinden dat die lerarenopleiding voldoende tot goed aansluit op de vooropleiding. Ook degenen die een hpo-opleiding hebben gevolgd, beoordelen de aansluiting met een eventueel gekozen vervolgopleiding overwegend als goed of voldoende.

Het algemeen oordeel van de werkenden over de aansluiting van de hpo-opleiding op het werk in de hoofdfunctie is eveneens meer dan voldoende.

Afgestudeerde hpo'ers die werk verrichten binnen het door de overheid bekostigde onderwijs vinden bijna allemaal dat het aspect 'pedagogisch-didactische vaardigheden' (zeer) belangrijk is voor een goede beroepsuitoefening. Van dit aspect geven de afgestudeerden ook het vaakst aan dat hieraan meer aandacht besteed zou moeten worden tijdens de opleiding.

Meer dan negentig procent van de havo'ers en vwo'ers die na 1995/1996 een opleiding in het hpo zijn gaan volgen, zouden anderhalf jaar later nog steeds dezelfde keuze maken. Daarmee ligt dit iets hoger dan gemiddeld. Van de afgestudeerde hpo'ers heeft achteraf 19% spijt van de destijds gemaakte keuze, *hetgeen vrijwel gelijk is als bij het totaal hbo*. Slechts 2% van de afgestudeerde hpo'ers vindt achteraf dat de moeilijkheidsgraad van de opleiding te hoog was; maar liefst 45% vond daartegenover de opleiding niet moeilijk genoeg. Dit laatste geldt met name voor afgestudeerde leraren basisonderwijs en voor afgestudeerde tweede graads leraren. Van de afgestudeerde hpo'ers – met name afgestudeerde leraren in een exact vak – vindt achteraf 5% dat de hpo-opleiding te specialistisch was, 60% vond de mate van specialisatie precies voldoende.

'Weglek'

De grootste 'weglek' van mogelijke leraren vindt plaats op het moment dat havo'ers en vwo'ers hun studiekeuze maken: 9% van de uitstroom uit havo en vwo stroomt door naar het hpo. Wanneer alle havo'ers en vwo'ers die onder andere een lerarenopleiding overwegen deze ook daadwerkelijk zouden kiezen, zou de instroom in het hpo met 3%-punten kunnen worden verhoogd. Dit is in absolute aantallen een forse verhoging. De 'weglek' door uitval uit het hpo is vergelijkbaar met het totaal hbo. De vraag is of hier veel aan veranderd kan worden, omdat de uitval veelal niet komt door problemen met de opleiding maar meer door (veranderde) interesses.

Na het hpo zijn er drie relatief grote groepen te onderscheiden in de 'weglek'. De grootste groep bestaat uit de hpo'ers die na de lerarenopleiding buiten het onderwijs gaan werken: 19% van alle afgestudeerden. De tweede groep bestaat uit afgestudeerde hpo'ers die zich niet aanbieden op de arbeidsmarkt maar een vervolgopleiding buiten het hpo gaan volgen. De derde groep bestaat uit degenen die zich niet aanbieden op de arbeidsmarkt maar ook geen vervolgopleiding gaan volgen. De omvang van deze laatste twee groepen is respectievelijk 6% en 5% van alle afgestudeerde hpo'ers.

De 'weglek' beperkt zich niet tot de periode direct na het afstuderen. Ook verderop in de loopbaan kunnen degenen die reeds binnen het onderwijs werkzaam zijn, besluiten om een baan buiten het vakgebied te kiezen. Van degenen die binnen het onderwijs werken, ver-

wacht 7% over vijf jaar niet meer in hun vakgebied werkzaam te zijn. Dit komt overeen met 5% van alle afgestudeerde hpo'ers.

1 Inleiding

1.1 Onderwijsmonitor

De directie Arbeidsvoorwaarden en Beroepskwaliteit van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OC&W) laat sinds 1990 onderzoek uitvoeren onder afgestudeerden van de lerarenopleidingen voor het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs om antwoord te kunnen geven op de vraag wie er in het onderwijs gaat werken. Tot nu toe is dit onderzoek steeds uitgevoerd door Research voor Beleid en de B&A Groep. De resultaten hiervan zijn achtereenvolgens gepubliceerd in Sennema (1990), Bal en De Jonge (1994), Hoffius, Pameijer en Vriend (1995) en Luijten, Marinus en Bal (1995).

Het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) voert sinds 1991 in opdracht van de HBO-Raad en de hogescholen eveneens onderzoek uit onder afgestudeerden van de lerarenopleidingen in de *Hbo-Monitor*. Hiermee wordt antwoord gegeven op de vraag hoe het transitieproces van onderwijs naar arbeidsmarkt verloopt. De Hbo-Monitor is echter niet uitsluitend specifiek gericht op de afgestudeerden van de lerarenopleidingen, maar verschaft een landelijk representatief beeld over de arbeidsmarktintrede van afgestudeerden van het gehele hoger beroepsonderwijs (hbo).

Zowel vanuit het oogpunt van doelmatigheid en efficiency als om te komen tot een stabiele monitoring van de uitstroom van de lerarenopleidingen is het wenselijk gebleken om beide onderzoeken te integreren. Dit heeft geleid tot het ontstaan van de zogenaamde *Onderwijsmonitor* die is gericht op de afgestudeerden van het hoger pedagogisch onderwijs (hpo)¹.

De Onderwijsmonitor is qua opzet grotendeels hetzelfde als de Hbo-Monitor. In het kader van de Hbo-Monitor worden elk najaar studenten die ongeveer anderhalf jaar eerder één van de opleidingen in het hbo hebben voltooid via de hogescholen benaderd met een schriftelijke vragenlijst. Deze vragenlijst bestaat onder andere uit de volgende gedeelten: algemeen (geslacht, leeftijd en dergelijke), gevolgde opleiding, voor- en eventuele vervolgopleiding(en), voornaamste bezigheden, kenmerken huidige functie en aansluiting opleiding-werk. Over de resultaten op basis van deze jaarlijks terugkerende meting wordt op een tweetal manieren gerapporteerd. Ten eerste ontvangen deelnemende hogescholen een vertrouwelijke instellingsrapportage waarin informatie over hun 'eigen' afgestudeerden is weergegeven. Ten tweede verschijnt er in het voorjaar een openbare rapportage waarin een landelijk representatief beeld wordt gegeven over de kwantitatieve en kwalitatieve aspecten van de aansluiting tussen het hbo en de beroepspraktijk.

1. Een andere naam om deze opleidingssector aan te duiden is hbo onderwijs. In de rest van deze rapportage wordt voornamelijk de term hpo gebruikt.

In afwijking van de Hbo-Monitor zijn voor de Onderwijsmonitor op enkele punten wijzigingen aangebracht. De eerste wijziging betreft de vragenlijst. Deze is onder meer door middel van het toevoegen van enkele vragen meer toegespitst op het al dan niet werkzaam zijn of zijn geweest binnen het door de overheid bekostigde onderwijs. In de tweede plaats wordt geprobeerd om de respons op de vragenlijst te vergroten. Hiervoor worden afgestudeerden van het hpo die niet schriftelijk reageerden telefonisch benaderd met een vrijwel identieke vragenlijst. Tot slot wordt in het kader van de Onderwijsmonitor een aparte landelijke sector-rapportage gepubliceerd waarin het hpo nog eens nader onder de loep is genomen.

1.2 Onderwijsmonitor 1997

Dit rapport vormt de landelijke rapportage van de Onderwijsmonitor 1997. Enerzijds gaat het in op de (arbeidsmarkt)positie van de afgestudeerden van het hpo. Anderzijds komt de keuze van studenten voor een lerarenopleiding als (vervolg)opleiding aan bod.

Het merendeel van de analyses in deze rapportage zijn gebaseerd op de enquêtes die eind 1997 (schriftelijk) en begin 1998 (telefonisch) zijn gehouden onder degenen die in het studiejaar 1995/1996 zijn afgestudeerd aan één van de opleidingen in het hpo. Het hpo bevat hierbij alle eerste en tweede graads lerarenopleidingen behalve de tweede graads lerarenopleidingen binnen hbo landbouw, de tweede graads lerarenopleiding verpleegkunde en de eerste graads lerarenopleidingen binnen hbo kunst & cultuur. Verder worden de opleidingen algemene beroepenvariant godsdienst (tweede graads) en algemene beroepenvariant hogere kaderopleiding pedagogiek tot het hpo gerekend. Wanneer in de rest van deze rapportage over afgestudeerden, (afgestudeerde) leraren of over lerarenopleidingen wordt gesproken, worden hier alle hpo'ers respectievelijk hpo-opleidingen (inclusief algemene beroepenvariant) mee bedoeld, tenzij anders vermeld.

In de tabellen en figuren in deze rapportage is waar mogelijk en relevant een onderscheid gemaakt naar een negental clusters van vakken waartoe de opleidingen van de afgestudeerden behoren. Als bijlage is achterin deze rapportage een tabellenset opgenomen met een beknopte weergave van de resultaten op een gedetailleerder niveau. Dit *statistisch supplement* bevat een indeling naar 23 afzonderlijk te onderscheiden vakken.

Vrijwel tegelijkertijd met het verschijnen van deze rapportage zijn door de HBO-Raad *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs, Hbo-Monitor 1997* en door het ROA *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1997* uitgegeven. In beide rapporten en bijbehorende statistische bijlagen zijn eveneens gegevens over de afgestudeerden van het hpo opgenomen. Hierin staat echter de vergelijkbaarheid met de overige sectoren en onderwijstypen centraal zonder in te gaan op de specifieke (arbeidsmarkt)positie van de afgestudeerden van de lerarenopleidingen.

1.3 Deelname en respons

Van de 42 hogescholen met een hpo-afdeling hebben er 22 deelgenomen aan de Onderwijsmonitor 1997. Deze steekproef levert op twee belangrijke punten een vertekening op ten opzichte van de totale populatie. Ten eerste ontbreken in de steekproef afgestudeerden van de richting leraar vo techniek (tweede graad). Ten tweede is er een ondervertegenwoordiging van de deelname van hogescholen in het zuiden van het land. In hoeverre dit laatste gevolgen heeft voor de landelijke representativiteit van de gegevens hangt met name af van de vraag of er grote regionale verschillen zijn in de arbeidsmarkt- en werksituatie van leraren. Dit zou wel het geval kunnen zijn voor de kansen op werk (bijvoorbeeld tot uitdrukking komend in het werkloosheidspercentage), maar lijkt onwaarschijnlijk waar het de inhoud van het werk of de meer formele arbeidsvoorwaarden betreft, met uitzondering van verschillen die samenhangen met de denominatie van scholen.

Tabel 1.1
Overzicht dataverzameling

	Aantal	
Aangeschreven	5.467	
Onbestelbaar retour	230	(4%)
Schriftelijke respons	2.132	(39%)
Geen telefoonnummer verstrekt	219	(4%)
Telefoonnummer niet correct of onbekend	791	(14%)
Telefonische respons	948	(17%)
Geen contact tot stand gekomen	270	(5%)
Weigering	489	(9%)
Overig	388	(7%)

In het najaar van 1997 zijn in totaal 5.467 afgestudeerden uit het studiejaar 1995/1996 benaderd met een schriftelijke vragenlijst (tabel 1.1). De respons op de schriftelijke vragenlijst bedroeg na twee reminders 39%. Onder degenen die in eerste instantie niet reageerden, is vervolgens telefonisch een vragenlijst afgenomen. In totaal zijn hierbij maximaal zes contactpogingen ondernomen gespreid over de dag van negen uur 's ochtends tot half tien 's avonds. Hierdoor is de totale respons onder de afgestudeerden van de opleidingen in het hpo uitgekomen op 56%. De belangrijkste reden voor de non-respons is het feit dat afgestudeerden niet bereikt konden worden. Het door de hogeschool opgegeven adres bleek niet te kloppen, het telefoonnummer was onbekend of bleek niet correct te zijn. Slechts 9% van de benaderde populatie heeft expliciet geweigerd aan de enquête deel te nemen.

Niet alle ingevulde en teruggestuurde vragenlijsten zijn opgenomen in het onderzoeksbestand. In totaal bleken 229 respondenten niet tot de doelgroep te behoren (verkeerd afstudeerjaar, ongediplomeerd of ouder dan 65 jaar) of een vragenlijst te hebben ingevuld

die niet bruikbaar was. De resultaten in deze rapportage zijn derhalve gebaseerd op in totaal 2.851 afgestudeerden van het hpo.

Tabel 1.2

Ongewogen en gewogen aantal respondenten hpo per cluster van vakken

Cluster	Ongewogen	Gewogen
Leraar basisonderwijs	1.389	5.277
Leraar vo taal (2e gr.)	343	1.116
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	528	1.483
Leraar vo expressie (2e gr.)	131	465
Leraar vo taal (1e gr.)	38	109
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	34	81
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	81	437
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	237	653
Algemene beroepenvariant onderwijs	63	331
Overig	7	22

Tabel 1.2 geeft het aantal respondenten per cluster van vakken weer waarnaar in de rest van deze rapportage waar mogelijk een onderscheid wordt gemaakt. Tabel 1.3 geeft een vergelijkbaar overzicht met het aantal respondenten per vak welke in het statistisch supplement (bijlage 2), eveneens waar mogelijk, worden onderscheiden. Clusters of vakken die minder dan 25 respondenten bevatten zijn niet weergegeven; hierover worden ook geen afzonderlijke resultaten gepresenteerd. De respondenten in deze clusters en vakken zijn overigens wel meegenomen bij het totaal hpo. De gewogen aantallen in tabel 1.2 en tabel 1.3 zijn gelijk aan de tot de totale populatie opgehoogde aantallen. Het gewogen aantal voor het totaal hpo is gelijk aan 9.974. Voor de indeling van opleidingen naar clusters van vakken respectievelijk naar vakken wordt verwezen naar bijlage 1.

Tabel 1.3

Ongewogen en gewogen aantal respondenten hpo per vak

Vak	Ongewogen	Gewogen
Leraar basisonderwijs	1.389	5.277
Duits (2e gr.)	34	120
Engels (1e/2e gr.)	116	380
Frans (1e/2e gr.)	55	161
Nederlands (1e/2e gr.)	152	482
Aardrijkskunde (2e gr.)	58	216
Algemene economie (1e/2e gr.)	36	150
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	69	204
Geschiedenis (1e/2e gr.)	138	417
Godsdienst (1e/2e gr.)	34	104
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	41	86
Omgangskunde (2e gr.)	28	51
Pedagogiek (2e gr.)	47	92
Techniek (2e gr.)	51	68
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	34	126

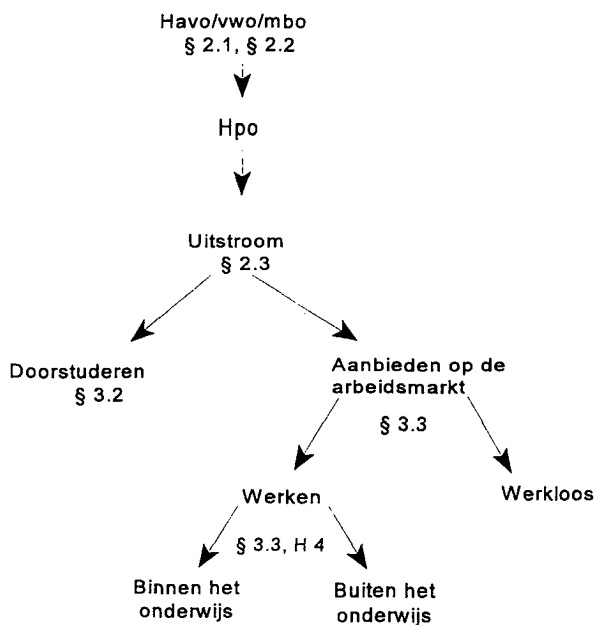
Tabel 1.3 (vervolg)
Ongewogen en gewogen aantal respondenten hpo per vak

Vak	Ongewogen	Gewogen
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	26	50
Biologie (2e gr.)	72	186
Natuurkunde (1e/2e gr.)	30	92
Wiskunde (1e/2e gr.)	120	342
Handvaardigheid (2e gr.)	45	149
Tekenen (2e gr.)	69	281
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	81	437
Hogere kaderopleiding pedagogiek	53	300
Overig	73	203

1.4 Inhoud rapport

De opzet van de rest van deze rapportage kent de volgende structuur. Gestart wordt met een beschrijving van de (potentiële) instroom in het hpo, terwijl geëindigd wordt met degenen die uiteindelijk binnen het onderwijs werkzaam zijn. Figuur 1.4 geeft een globaal overzicht in welke paragraaf of paragrafen de belangrijkste uitsplitsingen optreden.

Figuur 1.4
Structuur rapport

Meer gedetailleerd komen in de rest van deze rapportage de volgende onderwerpen aan bod. Hoofdstuk 2 heeft betrekking op de in- en uitstroom van de lerarenopleidingen. Naast de Onderwijsmonitor wordt hiervoor gebruik gemaakt van enkele andere databronnen. Paragraaf 2.1 geeft een beeld van de omvang van de absolute totale instroom in het hpo gedurende de laatste vijf studie jaren. Op basis van gegevens over schoolverlaters die in 1995/1996 een havo-, vwo- of mbo-opleiding hebben verlaten, wordt in paragraaf 2.2 ingegaan op de keuze voor een lerarenopleiding. Voor degenen die een lerarenopleiding zijn gaan volgen wordt aangegeven of ze deze ongeveer anderhalf jaar later nog steeds volgen en hoe de aansluiting tussen de vooropleiding en de lerarenopleiding wordt beoordeeld. Daarnaast worden voor de havo- en vwo-schoolverlaters eventuele alternatieve keuzes voor de lerarenopleiding behandeld, evenals de studiekeuzebegeleiding op de vorige school en het oordeel over de lerarenopleiding als vervolgopleiding. De beschrijving in paragraaf 2.3 van de gediplomeerde uitstroom uit het hpo vormt min of meer het startpunt voor de volgende hoofdstukken. Daarin wordt namelijk het verloop van het proces van lerarenopleiding tot het al dan niet werken binnen het onderwijs beschreven voor degenen die in 1995/1996 een lerarenopleiding aan het hpo hebben afgesloten.

De maatschappelijke positie vormt de opening van hoofdstuk 3 en geeft aan wat de belangrijkste bezigheid is van hpo'ers gedurende het eerste anderhalf jaar na het verlaten van de opleiding. Vervolgens komen in dit hoofdstuk de vervolgopleidingen ter sprake die afgestudeerde leraren zijn gaan volgen, alsmede het oordeel over de aansluiting van de vervolgopleiding op de lerarenopleiding. Paragraaf 3.3 gaat in op de intrede van afgestudeerde hpo'ers op de arbeidsmarkt. De paragraaf start met een beschrijving van het zoeken naar betaald werk. Aansluitend wordt op het resultaat hiervan ingegaan en op het al dan niet werkzaam zijn binnen het door de overheid bekostigde onderwijs. Tevens komen de voornaamste (uitwijk)beroepen van de afgestudeerden aan bod.

Hoofdstuk 4 behandelt de kenmerken van de functies die hpo'ers ongeveer anderhalf jaar na afstuderen bekleden. Allereerst wordt de wijze waarop leraren aan werk zijn gekomen en het soort dienstverband in kaart gebracht. Daarna wordt ingegaan op de eventuele nevenfuncties van leraren die binnen het onderwijs werken en de lengte van de werkweek. Paragraaf 4.3 gaat in op de beloning van leraren. Hierbij wordt tevens een vergelijking gemaakt met de beloning van alle hbo'ers en kort ingegaan op de beloning binnen de overheidssector als geheel in vergelijking met die in andere (markt)sectoren. In paragraaf 4 van het hoofdstuk worden nog enkele aspecten van de kwaliteit van het werk besproken, namelijk het vereiste opleidingsniveau, de vereiste opleidingsrichting en de eventuele werkervaring die voor de functie is vereist. Eveneens wordt het oordeel van de werkenden over de aansluiting tussen de lerarenopleiding en het werk behandeld. Paragraaf 4.5 gaat tot slot van het hoofdstuk in op de loopbaanmogelijkheden van hpo'ers. Vrijwel overal in hoofdstuk 4 worden de baankenmerken van de werkenden binnen het door de overheid bekostigde onderwijs vergeleken met de baankenmerken van de werkenden buiten het door de overheid bekostigde onderwijs.

In hoofdstuk 5 komt aan bod welke kennis en vaardigheden van belang zijn voor een goede beroepsuitoefening. Hierbij wordt tevens aangegeven of deze volgens de afgestudeerden meer aandacht zouden moeten krijgen tijdens de hpo-opleiding. Vervolgens wordt besproken hoe de afgestudeerden terugkijken op hun lerarenopleiding. Hiertoe worden gemiddelde 'rapportcijfers' gepresenteerd die door de afgestudeerden aan een zestal aspecten van de lerarenopleiding zijn toegekend, alsmede wat hun oordeel is over de moeilijkheidsgraad en de mate van specialisatie van de genoten opleiding. Aan het eind van het hoofdstuk wordt ingegaan op de vraag of zij, achteraf bezien, opnieuw dezelfde hpo-opleiding zouden kiezen.

Hoofdstuk 6 is een nabeschuiving op de hoofdstukken twee tot en met vijf. In plaats van te kijken naar hoeveel procent voor een lerarenopleiding kiest en hoeveel procent uiteindelijk binnen het onderwijs werkt, gaat hoofdstuk 6 in op de zogenaamde 'weglek'.

2 Instroom en uitstroom lerarenopleidingen

2.1 Instroom

In de onderwijswereld tekenen zich de komende jaren enkele ingrijpende veranderingen af: de gevolgen van de invoering van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) worden zichtbaar, de invoering van de basisvorming in het voortgezet onderwijs, het 'studiehuis-concept' en de noodzaak tot invoering van informatie- en communicatietechnologie in het onderwijs. Onder andere als gevolg van deze veranderingen, de vergrijzing onder leraren en de voorgenomen klassenverkleining in het basisonderwijs zijn er binnen enkele jaren meer leraren nodig dan er op dit moment zijn. De overheid heeft dan ook al verschillende acties ondernomen om de instroom in de lerarenopleidingen te vergroten. Niettemin worden voor de komende periode knelpunten in de personeelsvoorziening verwacht (Fontein, Van der Neut, Senders en Vermeulen, 1997 en ROA, 1997).

Inzicht in de ontwikkeling van de instroom in de verschillende lerarenopleidingen van het hpo wordt gegeven door tabel 2.1 en tabel 2.2. Tabel 2.1 geeft voor de afgelopen vijf studiejaar de ontwikkeling weer van de absolute totale instroom in de propedeuse van de opleidingen tot leraar basisonderwijs en de opleidingen tot leraar voortgezet onderwijs, de zogenaamde basisopleidingen van het hpo. Tabel 2.2 geeft een overzicht van de ontwikkeling in de absolute totale instroom in de vervolgopleidingen van het hpo, namelijk de opleidingen die opleiden tot leraar speciaal onderwijs of tot eerste graads leraar. De gegevens in beide tabellen zijn afkomstig van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OC&W).

Tabel 2.1
Instroom in de propedeuse van de basisopleidingen hpo

Studiejaar	Basisonderwijs	Voortgezet Onderwijs
1993-1994	5.941	8.012
1994-1995	6.665	7.327
1995-1996	6.272	6.191
1996-1997	6.301	5.868
1997-1998*	7.010	5.018

* voorlopige cijfers
Bron: OC&W

Het absolute aantal instromers in de lerarenopleidingen van het hpo die opleiden tot leraar basisonderwijs kent een vrij grillig patroon. Na het topjaar 1994/1995 is de instroom flink gedaald waarna deze weer een gestage groei heeft laten zien die zich naar verwachting in het studiejaar 1997/1998 voortzet. De instroom in de lerarenopleidingen voortgezet onderwijs laat een sterk dalende trend zien. Het voorlopig cijfer voor het studiejaar 1997/1998 geeft aan dat deze trend zich hoogstwaarschijnlijk voortzet. De instroom vanuit de basis-

opleidingen naar de vervolgoopleidingen binnen het hpo toont een stijgende ontwikkeling ondanks de dalende belangstelling voor de basisopleidingen binnen het hpo.

Tabel 2.2

Instroom in vervolgoopleidingen hpo (opleiding speciaal onderwijs voltijd/deeltijd en eerste graads opleidingen deeltijd)

Studiejaar	Opleiding speciaal onderwijs voltijd	Opleiding spec. ond. en eerste graads opleiding deeltijd	Totaal
1993-1994	0	842	842
1994-1995	0	878	878
1995-1996	118	969	1.087
1996-1997	178	1.242	1.420
1997-1998*	194	1.930	2.124

* voorlopige cijfers

Bron: OC&W

2.2 Proces van instroom en ongediplomeerde uitstroom

Zoals de vorige paragraaf heeft laten zien, zijn er in het studiejaar 1996/1997 zo'n 13.500 studenten ingestroomd in een lerarenopleiding aan het hpo. Het gros daarvan heeft zeer waarschijnlijk in het schooljaar 1995/1996 een opleiding afgesloten waarmee toegang tot het hpo werd verschaft. Naast de HBO-Monitor voert het ROA sinds 1991 jaarlijks een groot-schalig schoolverlatersonderzoek uit onder de gediplomeerde uitstroom uit de opleidingen van de eerste en tweede fase van het voortgezet onderwijs, met name het algemeen voortgezet onderwijs (avo), het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) en de korte, tussen en lange variant van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Dit onderzoek *Registratie van Uitstroom en Bestemming van Schoolverlaters* (RUBS) vindt sinds 1996 eveneens ongeveer anderhalf jaar nadat de schoolverlaters hun opleiding hebben voltooid plaats². De nadruk ligt in dit onderzoek in tegenstelling tot de Hbo-Monitor meer op de (eventuele) vervolgopleiding(en) die men is gaan volgen en over de aansluiting tussen de afgesloten opleiding en de vervolgopleiding. Om de huidige belangstelling voor de lerarenopleidingen te peilen, om te achterhalen hoe de aansluiting met de vooropleiding wordt beoordeeld en om na te gaan of degenen die een lerarenopleiding zijn gaan volgen dit na ongeveer anderhalf jaar nog steeds doen, is in deze paragraaf gebruik gemaakt van informatie uit het RUBS-onderzoek.

2. In 1997 zijn in het kader van RUBS voor de tweede keer gediplomeerde schoolverlaters uit de beroepsbegeleidende leerwegen benaderd. Voor het eerst zijn daarnaast gediplomeerde schoolverlaters van het voortgezet algemeen volwassenen onderwijs (vavo) en het individueel voorbereidend beroepsonderwijs (ivbo) benaderd alsmede ongediplomeerde schoolverlaters van avo, vbo en mbo.

Het betreft de meting die in het najaar van 1997 is gehouden en betrekking heeft op havo-, vwo- en mbo-schoolverlaters uit het schooljaar 1995/1996³.

Een lerarenopleiding als vervolgopleiding na de havo, het vwo of het mbo

Tabel 2.3 geeft voor de opleidingssectoren havo, vwo en per opleidingssector van het tussen en lang mbo aan hoeveel procent van de schoolverlaters na het behalen van hun diploma in 1995/1996 een vervolgopleiding⁴ is gaan volgen en hoeveel procent daarvan aan een lerarenopleiding in het hpo is begonnen. Van de schoolverlaters die na het behalen van hun havo-, vwo- of mbo-opleiding in 1995/1996 verder zijn gaan studeren is slechts een beperkt gedeelte doorgestroomd naar een vervolgopleiding in het hpo. Toch behoort bij de havo'ers het hpo tot de top drie van hbo-sectoren waarbinnen de vervolgopleidingen zijn gekozen: de doorstroom naar hbo economie bedraagt 20% van degenen die na de havo verder zijn gaan studeren, gevolgd door hbo techniek met 16% en het hpo met 14%. De doorstroom van 3% vanuit het vwo naar het hpo is in vergelijking met de doorstroom naar andere opleidingssectoren binnen het hbo één van de laagste.

Van de mbo'ers die na 1995/1996 een vervolgopleiding zijn gaan volgen heeft 7% voor een vervolgopleiding aan het hpo gekozen. Met name de doorstroom vanuit mbo gedrag & maatschappij is groot te noemen: bijna éénvijfde van de schoolverlaters met dit diploma die voor een vervolgopleiding hebben gekozen, is naar het hpo gegaan. Behalve bij mbo gezondheidszorg schommelt de doorstroom naar het hpo vanuit de overige sectoren binnen het mbo rond de drie procent.

De doorstroom van havo'ers en vwo'ers naar het hpo (5%, zie tabel 2.3) bestaat voor 68% uit doorstroom naar opleidingen die opleiden tot leraar basisonderwijs en voor 33% uit doorstroom naar opleidingen die opleiden tot leraar voortgezet onderwijs. Havo'ers kiezen daarbij vaker voor leraar basisonderwijs dan vwo'ers (72% versus 47%). Van de mbo'ers die doorstromen naar het hpo (7%, zie tabel 2.3) is 60% naar een opleiding tot leraar basisonderwijs gegaan en 40% naar een opleiding tot leraar voortgezet onderwijs. Dit komt met name door de doorstroom van schoolverlaters van mbo gedrag & maatschappij: 92% naar leraar basisonderwijs en 8% naar leraar voortgezet onderwijs. Bij de andere sectoren van het mbo (techniek, economie en gezondheidszorg) bestaat de doorstroom vooral uit doorstroom naar opleidingen die opleiden tot leraar voortgezet onderwijs.

3. Voor een uitvoerige beschrijving van deze groepen schoolverlaters wordt verwezen naar het rapport *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1997* (ROA, 1998).

4. Dit kan zowel een opleiding in het reguliere onderwijs als het duale onderwijs (beroepsbegeleidend onderwijs of in-service onderwijs) zijn.

Tabel 2.3
Doorstroom naar vervolgopleiding

	Doorstroom vervolgopleiding % ja (totale uitstroom = 100%)	Waarvan naar: hbo hpo % % (totale doorstroom = 100%)	
<hr/>			
Avo			
Mavo	98	x	x
Havo	96	73	14
Vwo	98	38	3
Totaal	97	32	5
Mbo			
Landbouw	31	67	3
Techniek	41	79	4
Economie	46	88	3
Gezondheidszorg	41	52	7
Gedrag & maatschappij	52	83	19
Totaal	44	79	7

x = niet van toepassing

Niet alle havo'ers, vwo'ers en mbo'ers die voor een lerarenopleiding als vervolgopleiding hebben gekozen, volgen deze ongeveer anderhalf jaar later nog steeds (tabel 2.4). Zo'n vijftien procent van de totale groep havo'ers, vwo'ers en mbo'ers haakt voortijdig af. Dit geldt vooral voor degenen die na hun mbo-opleiding economie een vervolgopleiding in het hpo zijn gaan volgen. Bij het vwo is het percentage uitvallers relatief laag. Doorstromers naar leraar basisonderwijs haken verder ongeveer even vaak af als doorstromers naar leraar voortgezet onderwijs (bij havo/vwo: 15% respectievelijk 14%; bij mbo: 20% respectievelijk 13%).

De uitval binnen anderhalf jaar in het totaal hbo bedraagt 14% van de havo'ers, vwo'ers en mbo'ers die aan een hbo-opleiding zijn begonnen. In het algemeen is de uitval bij de overige sectoren van het hbo van vergelijkbare omvang als de uitval uit het hpo. Bij degenen met een vooropleiding mbo economie is de uitval relatief hoog, namelijk 27%. De vraag is nu waarom degenen die de vervolgopleiding voortijdig hebben verlaten zijn gestopt. Het antwoord hierop is zowel voor het hpo als het hbo weergegeven in tabel 2.5⁵.

- In ROA (1998) is voor havo'ers en vwo'ers nagegaan welke factoren van invloed zijn op voortijdige studie-uitval in het hoger onderwijs (ho). Met name een eventueel opgelopen studievertraging en de examencijfers voor Nederlands en wiskunde op de havo en het vwo blijken hierbij van belang te zijn, maar bijvoorbeeld niet de aansluiting van het vakkenpakket op de vervolgopleiding en het soort vakkenpakket.

Tabel 2.4

Percentage doorstromers naar een hpo-opleiding dat die hpo-opleiding nog steeds volgt

	Ja %	Nee, dipl./deeltcert. %	Nee, eerder verlaten %
<i>Avo</i>			
Havo	81	3	16
Vwo	88	3	9
Totaal	82	3	14
<i>Mbo</i>			
Landbouw	-	-	-
Techniek	87	0	13
Economie	69	5	27
Gezondheidszorg	85	3	12
Gedrag & maatschappij	85	1	14
Totaal	83	2	16

- = geen betrouwbaar cijfer beschikbaar

Tabel 2.5

Redenen voortijdig verlaten van de hpo- en hbo-opleiding

Reden	Havo'ers/vwo'ers		Mbo'ers	
	hpo verlaten %	hbo verlaten %	hpo verlaten %	hbo verlaten %
Onvoldoende gemotiveerd	32	35	29	31
Te weinig zelfdiscipline	5	20	16	8
Vakkenpakket vooropleiding sloot niet aan	0	7	12	19
Opleiding te moeilijk	8	19	8	18
Tempo te hoog	4	15	9	21
Lessen niet interessant	24	23	34	20
Verkeerde informatie over opleiding gehad	10	17	19	21
Wilde achteraf liever andere opleiding gaan volgen	53	46	29	26
Wilde liever gaan werken	6	4	14	19
Persoonlijke redenen	22	12	15	10
Andere reden	36	32	38	26

Havo'ers en vwo'ers die de lerarenopleiding voortijdig hebben verlaten geven in ruim de helft van de gevallen aan dat 'wilde achteraf toch liever een andere opleiding gaan volgen' één van de voornaamste motieven is geweest om te stoppen. Daarnaast spelen een onvoldoende motivatie, niet interessante lessen en persoonlijke redenen een relatief grote rol. De eerste drie motieven worden ook door mbo'ers het vaakst genoemd als één van de redenen waarom ze met de lerarenopleiding zijn gestopt. Daarnaast behoren bij hen de motieven 'verkeerde informatie over opleiding gehad', 'zelfdiscipline', 'persoonlijke redenen', 'wilde liever gaan werken' en 'vakkenpakket vooropleiding sloot niet aan' in meer dan 10% van de gevallen tot de voornaamste motieven waarom ze met de lerarenopleiding zijn gestopt.

Wanneer bij het totale hbo naar de motieven van havo-, vwo- en mbo-studiestakers wordt gekeken dan valt het volgende op. Net als bij het hpo worden 'wilde achteraf toch liever een andere opleiding gaan volgen', 'onvoldoende gemotiveerd' en 'lessen niet interessant' het vaakst genoemd als één van de motieven om met de hbo-opleiding te stoppen. Beduidend vaker dan de studiestakers in het hpo geven studiestakers in het totaal hbo aan dat het vakkenpakket van de vooropleiding niet aansloot, de opleiding te moeilijk was, het tempo te hoog was of dat ze verkeerde informatie over de opleiding hadden gehad. Havo'ers en vwo'ers die een hpo-opleiding voortijdig hebben verlaten, geven in vergelijking met studiestakers in het hbo relatief weinig aan dat 'te weinig zelfdiscipline' één van de motieven is geweest om te stoppen. Voor mbo'ers geldt het omgekeerde. Ook het motief 'lessen niet interessant' geven mbo-studiestakers in het hbo relatief gezien minder vaak als motief dan mbo-studiestakers in het hpo.

Een totaalbeeld over hoe de aansluiting tussen de vooropleiding en de opleiding aan het hpo door havo-, vwo- en mbo-schoolverlaters wordt ervaren, komt naar voren in tabel 2.6. Bij alle opleidingssectoren behalve bij mbo economie beoordeelt meer dan 80% van de schoolverlaters de aansluiting met het hpo als 'goed' of 'voldoende'. Schoolverlaters afkomstig van mbo economie beoordelen de aansluiting overwegend als 'matig' of 'slecht'. In vergelijking met de andere opleidingssectoren is voor deze opleidingssector ook al gevonden dat het percentage uitvallers in het hpo relatief hoog is (tabel 2.4). Overigens is zowel bij havo/vwo als mbo in totaal gevonden dat voortijdige studiestakers de aansluiting tussen de vooropleiding en de opleiding aan het hpo vaker als 'matig' of 'slecht' beoordelen dan degenen die de lerarenopleiding nog steeds volgen. Verder beoordelen havo- en vwo-doorstromers naar leraar basisonderwijs de aansluiting met de vooropleiding iets beter dan havo- en vwo-doorstromers naar leraar voortgezet onderwijs. Bij mbo geldt het omgekeerde.

Tabel 2.6

Oordeel over de aansluiting tussen de vooropleiding en de hpo-opleiding

	Goed %	Voldoende %	Matig %	Slecht %
<i>Avo</i>				
Havo	57	30	9	4
Vwo	57	33	10	0
Totaal	57	31	9	3
<i>Mbo</i>				
Landbouw	-	-	-	-
Techniek	51	45	0	4
Economie	11	27	42	19
Gezondheidszorg	53	34	10	4
Gedrag & maatschappij	42	38	14	6
Totaal	39	37	16	8

- = geen betrouwbaar cijfer beschikbaar

Het keuzeproces voor een lerarenopleiding

Tot dusver is in dit hoofdstuk onder andere een beeld geschetst van de daadwerkelijk gemaakte keuzes van enkele groepen schoolverlaters voor een lerarenopleiding. Maar hoe zijn de schoolverlaters tot die keuze gekomen oftewel hoe is het studiekeuzeproces verlopen? En achteraf: kijken ze er dan nog hetzelfde tegenaan? En wat zijn de eventuele concurrerende opleidingen? De antwoorden op deze vragen voor de schoolverlaters die in 1995/1996 een havo- of vwo-opleiding hebben voltooid vormen de leidraad in de rest van deze paragraaf.

De meeste havo'ers en vwo'ers die een lerarenopleiding zijn gaan volgen vinden dat er (ruim) voldoende aandacht is besteed aan studiekeuzebegeleiding (tabel 2.7). Ook de kwaliteit van het studiekeuzebegeleidingsmateriaal is volgens de meesten goed of voldoende. Decanen zouden volgens 68% van de havo'ers en vwo'ers, die na het behalen van hun diploma in 1995/1996 voor het hpo hebben gekozen, meer aandacht moeten besteden aan de inhoud van vervolgopleidingen. Ook de eigen mogelijkheden en vaardigheden voor vervolgopleidingen zouden volgens bijna de helft van hen meer aandacht moeten krijgen van decanen. Tevens zou volgens een kleine veertig procent de zwaarte van vervolgopleidingen meer aan bod moeten komen. De beroepsmogelijkheden en de kansen op werk met vervolgopleidingen worden door 28% respectievelijk 17% genoemd als het gaat om de aspecten waaraan decanen meer aandacht zouden moeten besteden⁶.

Tabel 2.7

Oordeel van havo- en vwo-doorstromers naar het hpo over de studiekeuzebegeleiding

	Havo %	Vwo %	Totaal %
<i>Aandacht voor studiekeuzebegeleiding</i>			
ruim voldoende	23	26	23
voldoende	66	71	67
onvoldoende	11	3	10
<i>Kwaliteit van het studiekeuzebegeleidingsmateriaal</i>			
goed	20	25	21
voldoende	57	55	57
matig	18	20	19
slecht	4	0	4
<i>Meer aandacht van decanen aan</i>			
inhoud van vervolgopleidingen	64	86	68
zwaarte van vervolgopleidingen	39	25	36
kansen op werk met vervolgopleidingen	17	18	17
beroepsmogelijkheden vervolgopleidingen	30	18	28
eigen mogelijkheden en vaardigheden vervolgoapl.	46	49	46

6. In het midden wordt gelaten of dit komt omdat deze onderwerpen al voldoende aandacht krijgen van decanen of omdat door de scholieren aan deze onderwerpen minder belang wordt gehecht.

Het beeld over de studiekeuzebegeleiding bij de havo enerzijds en het vwo anderzijds verschilt wat betreft de aandacht voor studiekeuzebegeleiding en de kwaliteit van het studiekeuzebegeleidingsmateriaal nauwelijks. Vwo'ers noemen in vergelijking met havo'ers wel vaker de inhoud van vervolgopleidingen en minder vaak de zwaarte van en beroepsmogelijkheden met vervolgopleidingen als aspecten waaraan decanen meer aandacht zouden moeten besteden. De verschillen tussen doorstromers naar leraar basisonderwijs en doorstromers naar leraar voortgezet onderwijs zijn eveneens gering. Alleen de eigen mogelijkheden en vaardigheden voor vervolgopleidingen noemen doorstromers naar leraar basisonderwijs vaker (54% versus 39%). Het omgekeerde geldt in iets mindere mate voor kansen op werk met vervolgopleidingen (10% versus 19%).

Ruim driekwart van de havo'ers en vwo'ers die aan een lerarenopleiding zijn begonnen geeft aan dat deze lerarenopleiding ook de opleiding is die met de vorige school (bijvoorbeeld met een decaan of mentor) is besproken; 9% heeft een andere opleiding besproken en 12% heeft de opleidingskeuze helemaal niet besproken. De verschillen in percentages tussen havo en vwo zijn hierbij gering, net als de verschillen tussen doorstromers naar leraar basisonderwijs en doorstromers naar leraar voortgezet onderwijs.

De mate waarin de verstrekte informatie op de vorige school overeen komt met de ervaringen in de vervolgopleiding zelf is weergegeven in tabel 2.8. De informatie die op de vorige school is ontvangen over de moeilijkheidsgraad van de leerstof, de inhoud van de leerstof en de manier van lesgeven komen het minst vaak overeen met de werkelijkheid. De informatie over de moeilijkheidsgraad van de leerstof blijkt met name bij de havo'ers van de werkelijkheid te verschillen; deze komt in 27% van de gevallen niet overeen versus 6% bij de vwo'ers. Bij de overige aspecten liggen de percentages tussen havo en vwo niet meer dan 6%-punten uit elkaar. Het onderscheid naar type doorstroom toont echter aan dat bij de havo- en vwo-doorstromers naar leraar voortgezet onderwijs de verstrekte informatie over de inhoud van de leerstof, de moeilijkheidsgraad van de leerstof en de mogelijkheden om door te stromen naar vervolgopleidingen veel minder vaak overeenkomt dan bij de doorstromers naar leraar basisonderwijs.

Tabel 2.8

Overeenkomst tussen hetgeen op de vorige school is verteld en de opleiding aan het hpo (vijftal aspecten)

Aspect	Ja, komt overeen %	Nee, komt niet overeen %
Moeilijkheidsgraad van leerstof	77	23
Inhoud van leerstof	79	21
Manier waarop les wordt gegeven	79	21
Mogelijkheden om door te stromen naar vervolgopleidingen	95	5
Beroepsmogelijkheden/beroepsbeeld	95	5

Bijna zestig procent van de havo'ers en vwo'ers die een hpo-opleiding zijn gaan volgen heeft geen andere vervolgopleiding overwogen (tabel 2.9). Dit percentage is hoger dan het algemene percentage bij havo'ers (51%) en vwo'ers (41%). Degenen die wel een andere opleiding hebben overwogen, maar deze niet hebben gekozen, hadden vooral belangstelling voor een economie-opleiding op hbo-niveau, een opleiding in de sector gedrag & maatschappij (met name hbo sociaal-pedagogische hulpverlening) of een andere lerarenopleiding.

Het onderscheid naar havo'ers en vwo'ers laat een klein verschil zien over het feit of zij al dan niet een andere vervolgopleiding hebben overwogen (44% versus 40%). Het onderscheid tussen de doorstromers naar leraar basisonderwijs en de doorstromers naar leraar voortgezet onderwijs toont een verschil van 11%-punten: 41% van de eerste groep heeft nog een andere vervolgopleiding overwogen tegenover 52% van de tweede groep.

Tabel 2.9

Andere opleidingen die havo'ers en vwo'ers die een vervolgopleiding aan het hpo zijn gaan volgen hebben overwogen

	%
Andere vervolgopleiding overwogen	43
Waarvan binnen de sector*:	
Hbo economie	25
Hbo onderwijs**	21
Hbo gedrag & maatschappij	15
Hbo gezondheidszorg	9
Wo gedrag & maatschappij	6
Geen andere vervolgopleiding overwogen	57

* Opleidingssectoren met een aandeel van tenminste 5% zijn vermeld

** Dit betreft derhalve een andere lerarenopleiding

Omgekeerd geldt dat havo'ers en vwo'ers soms een andere opleiding zijn gaan volgen, maar wel een lerarenopleiding hebben overwogen. Tabel 2.10 geeft aan welke opleidingen potentiële studenten voor een lerarenopleiding 'hebben weggehouden'. In totaal heeft 49% van de havo'ers en 59% van de vwo'ers nog een andere opleiding overwogen dan de opleiding die ze zijn gaan volgen. Hiervan heeft respectievelijk 12% en 2% een lerarenopleiding overwogen⁷. Zoals uit tabel 2.10 blijkt zijn deze laatste met name een opleiding in de sector gedrag & maatschappij (waaronder hbo sociaal-pedagogische hulpverlening met 8%) of een opleiding hbo economie gaan volgen. In totaal is 21% van hen toch een lerarenopleiding gaan volgen.

7. Deze percentages bevatten ook degenen die een lerarenopleiding zijn gaan volgen, maar een andere lerarenopleiding hebben overwogen.

Tabel 2.10

Vervolgopleidingen van havo'ers en vwo'ers die naast de gekozen opleiding een (andere) lerarenopleiding hebben overwogen*

Vervolgopleiding	%
Hbo onderwijs	21
Hbo economie	20
Hbo gedrag & maatschappij	16
Hbo techniek	10
Wo gedrag & maatschappij	7

* Opleidingssectoren met een aandeel van tenminste 5% zijn vermeld

Een maat die aangeeft in hoeverre studenten tevreden zijn met de keuze die ze hebben gemaakt ten aanzien van de vervolgopleiding is of ze die opleiding achteraf opnieuw zouden kiezen. Van alle havo'ers en vwo'ers zou respectievelijk 89% en 94% de vervolgopleiding opnieuw kiezen. Havo'ers en vwo'ers die een lerarenopleiding zijn gaan volgen zouden dit in 92% respectievelijk 95% van de gevallen opnieuw doen. Bij de doorstromers naar leraar basisonderwijs is dit 95% en bij de doostromers naar leraar voortgezet onderwijs 87%. Kortom, de keuze van havo'ers en vwo'ers voor een opleiding aan het hpo blijkt in de regel een zeer bewuste te zijn.

2.3 Gediplomeerde uitstroom

In de voorgaande paragrafen in dit hoofdstuk is ingegaan op de belangstelling voor de lerarenopleidingen door de instroom centraal te stellen. De studenten die tot deze instroom in het hpo behoren, zullen echter pas over enkele jaren de lerarenopleiding verlaten en de arbeidsmarkt betreden. Vanaf deze paragraaf wordt ingegaan op de uitstroom uit het hpo en wel op de gediplomeerde uitstroom. In tabel 2.11 is per cluster van vakken het aantal diploma's weergegeven dat in het studiejaar 1995/ 1996 is uitgereikt. Deze gegevens zijn afkomstig uit het Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRIHO)⁸. De aantallen in tabel 2.11 zijn niet gelijk aan het aantal afgestudeerden aan het hpo in het studiejaar 1995/1996. Studenten die voor twee opleidingen hun diploma hebben behaald, worden in CRIHO namelijk dubbel meegeteld. Tussen haakjes is daarom het aantal dubbeltellingen weergegeven welke gelijk zijn aan het aantal afgestudeerden binnen een cluster dat ook nog voor een andere opleiding het diploma heeft behaald^{9 10}.

8. De opleidingscodes in de CRIHO-data zijn volgens de classificatie van bijlage 1 gehercodeerd.

9. Dit kan eventueel wederom een opleiding binnen dat cluster zijn.

10. De gewogen aantallen van tabel 1.2 en die van tabel 2.11 – na correctie voor de dubbeltellingen – zijn behalve bij het cluster maatschappij (tweede graad) en het cluster algemene beroepenvariant onderwijs vrijwel gelijk. Het verschil bij het eerste cluster wordt veroorzaakt door een verschil in hercodering die bij de weging naar landelijke populatie-aantallen is uitgevoerd en de hercodering

Tabel 2.11

Aantal behaalde hpo-diploma's in het studiejaar 1995/1996

Cluster	Aantal diploma's	Dubbeltelling
Leraar basisonderwijs	5.277	(8)
Leraar vo taal (2e gr.)	1.121	(12)
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	1.652	(98)
Leraar vo expressie (2e gr.)	474	(18)
Leraar vo techniek (2e gr.)	470	(42)
Leraar vo taal (1e gr.)	111	(5)
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	82	(3)
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	438	(2)
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	678	(54)
Hpo vo overige combinaties (2e gr.)	223	(220)
Algemene beroepenvariant onderwijs	364	(17)
Hpo totaal	10.890	(479)

Bron: Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRIHO)

De CRIHO-data in tabel 2.11 laten de omvang van de uitstroom uit alle opleidingen van het hpo zien oftewel het totaal aantal diploma's dat in het studiejaar 1995/1996 voor de verschillende opleidingen binnen de clusters van vakken is behaald. Maar hoe is die uitstroom samengesteld? Hiervan geeft tabel 2.12 een overzicht. De verbijzondering naar geslacht laat zien dat iets meer dan driekwart van de afgestudeerden van het vrouwelijke geslacht is. De uitstroom uit de opleidingen die opleiden tot eerste graads leraar in een maatschappij-vak, tot eerste graads leraar lichamelijke oefening alsmede tot eerste of tweede graads leraar in een exact vak bestaat echter voor meer dan de helft uit mannen.

De eerste graads lerarenopleidingen voor het voortgezet onderwijs (behalve die tot leraar lichamelijke oefening) en de opleidingen binnen de algemene beroepenvariant onderwijs zijn opleidingen die alleen in deeltijd kunnen worden gevolgd, vandaar dat de percentages in tabel 2.12 bij deze clusters 100% zijn. De tweede graads lerarenopleidingen, die zowel in voltijd als in deeltijd kunnen worden gevolgd, zijn door het merendeel van de afgestudeerden via de voltijd-variant gevolgd. Het percentage afgestudeerden dat al dan niet met een onderwijsbevoegdheid de opleiding heeft verlaten, hangt net als bij de onderwijsvorm voor

die bij de berekening van de aantallen van tabel 2.11 is uitgevoerd. Dit heeft echter geen gevolgen voor de resultaten over dit cluster die elders in deze rapportage zijn vermeld. Het verschil bij het tweede cluster kan worden toegeschreven aan het gedetailleerdere niveau waarop de weging van dit cluster is uitgevoerd: niet alle opleidingsrichtingen waren voldoende in de steekproef vertegenwoordigd om tot het werkelijke populatie-aantal op te hogen. Net als bij het eerste cluster leidt dit echter niet tot een vertekening van de resultaten in de rest van deze rapportage. Het aantal bij het totaal hpo in beide tabellen komt niet overeen omdat niet alle clusters/opleidingsrichtingen zijn vertegenwoordigd.

het grootste gedeelte samen met de richting waarin afgestudeerden hun opleiding hebben voltooid.

Tabel 2.12

Gediplomeerde uitstroom uit het hpo verbijzonderd naar geslacht, onderwijsvorm en onderwijsbevoegdheid

Cluster	Geslacht		Onderwijsvorm		Bevoegdheid	
	man %	vrouw %	voltijd %	deeltijd %	ja %	nee %
Leraar basisonderwijs	14	86	75	25	100	0
Leraar vo taal (2e gr.)	19	81	58	42	77	23
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	38	62	61	39	61	39
Leraar vo expressie (2e gr.)	15	85	90	11	76	24
Leraar vo taal (1e gr.)	29	71	0	100	72	28
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	64	36	0	100	72	28
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	54	46	100	0	84	16
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	54	46	54	46	85	16
Algemene beroepenvariant onderwijs	28	73	0	100	x	x
Hpo totaal	24	77	68	32	86	15

Bron: Onderwijsmonitor 1997

x = geen voldoende betrouwbaar cijfer beschikbaar

Tabel 2.13 geeft de hoogste vooropleiding weer van afgestudeerde hpo'ers. Daaruit blijkt dat de helft van de hpo'ers de havo als hoogste vooropleiding heeft. De rest heeft hetzij een vwo- of mbo-opleiding, hetzij in een eerdere fase reeds een hbo- of wo-opleiding genoten. Het onderscheid naar cluster toont aan dat vooral bij de eerste graads lerarenopleidingen en de algemene beroepenvariant onderwijs de instroom uit het hbo groot is. Deze route is overigens niet verwonderlijk aangezien voor de meeste eerste graads lerarenopleidingen het toegangsbewijs wordt gevormd door een tweede graads hpo-diploma. Dit blijkt ook wanneer de groep met hbo als vooropleiding nader wordt bekeken. Bij 60% van hen kan de 'langere' route worden toegeschreven aan het feit dat zij eerst een andere lerarenopleiding (voornamelijk in de tweede graad) hebben gevolgd. Opgemerkt dient te worden dat deze groep wel nog slechts een relatief kleine omvang heeft in de totale instroom in het hpo.

Wat zijn nu de belangrijkste vooropleidingstrajecten van afgestudeerde hpo'ers? Het belangrijkste traject blijkt te bestaan uit degenen die rechtstreeks vanuit het basisonderwijs via havo naar het hpo zijn gegaan: 29% van de afgestudeerde hpo'ers heeft dit traject gevolgd. Het tweede traject bestaat uit de route mavo-havo-hpo. Dit traject is door 17% van de afgestudeerde hpo'ers gevolgd. Het derde traject betreft de route basisonderwijs-vwo-hpo met 12% van de afgestudeerden. Het vierde traject betreft de route mavo-mbo-hpo met 8% van de afgestudeerde hpo'ers. Het vijfde traject dat nog zinvol kan worden onderscheiden betreft de route havo-hbo-hpo, welke dus vooral de herinstroom in de eerste

graads lerarenopleidingen bevat. Dit traject is door 5% van de afgestudeerde hpo'ers gevolgd.

Tabel 2.13

Hoogste vooropleiding van afgestudeerde hpo'ers

Cluster	Havo	Vwo	(K)Mbo/llw in-service	Hbo	Wo	Anders
	%	%	%	%	%	%
Leraar basisonderwijs	55	12	11	10	5	7
Leraar vo taal (2e gr.)	49	15	15	8	3	10
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	37	16	25	15	2	6
Leraar vo expressie (2e gr.)	57	6	24	8	0	5
Leraar vo taal (1e gr.)	26	13	2	49	0	10
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	6	17	7	49	14	8
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	50	28	19	2	0	1
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	38	26	10	19	5	2
Algemene beroepvariant onderwijs	25	12	6	42	6	10
Hpo totaal	49	15	14	12	4	7

3 Wat gaan afgestudeerden na de lerarenopleiding doen?

3.1 Maatschappelijke positie

Na het voltooien van een lerarenopleiding aan het hpo zullen de meeste afgestudeerden de arbeidsmarkt betreden. Een aantal van hen zal echter een vervolgopleiding gaan volgen en weer anderen zullen iets anders gaan doen. Maar hoe ontwikkelt de belangrijkste bezigheid van leraren zich in het eerste anderhalf jaar na hun opleiding? Om zicht te krijgen op deze ontwikkeling is in figuur 3.1 het verloop van de maatschappelijke posities betaald werk, student en werkloos in de eerste achttien maanden na het afstuderen geschetst¹¹. In tabel 3.2 is voor de tijdstippen één, drie, zes, twaalf en achttien maanden na afstuderen een onderscheid gemaakt naar afgestudeerden van de opleidingen tot leraar basisonderwijs, de opleidingen tot tweede graads leraar¹² en de opleidingen tot eerste graads leraar. Tabel 3.3 geeft vervolgens een overzicht van de voornaamste bezigheid van hpo'ers ongeveer anderhalf jaar nadat ze de lerarenopleiding hebben voltooid.

Direct na het afronden van de lerarenopleiding is voor ruim de helft van de afgestudeerden het verrichten van betaald werk de voornaamste bezigheid. Een half jaar later geldt dit voor driekwart van hen, waarna het percentage toeneemt tot 86% na achttien maanden. Tegelijkertijd met de toename van het aantal betaald werkenden daalt het aantal afgestudeerden dat zichzelf als student of als werkloze beschouwt. Na het verlaten van het hpo is voor éénvijfde van de afgestudeerden een studie de belangrijkste bezigheid; eveneens éénvijfde van de afgestudeerden beschouwt zichzelf op dat moment als werkloos. Na zo'n 12 maanden stijgt in vergelijking met de maanden daarvoor het percentage afgestudeerden dat zichzelf werkloos beschouwt licht. Tegelijkertijd daalt het percentage met als maatschappelijke positie studie. Leraren die een éénjarige vervolgopleiding zijn gaan volgen na het hpo betreden dan hoogstwaarschijnlijk de arbeidsmarkt. Andere maatschappelijke posities zoals onbetaald werk komen nauwelijks voor.

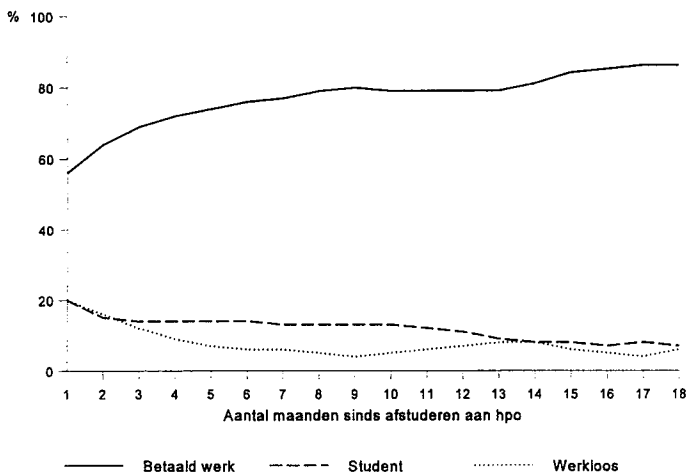
Het onderscheid naar afgestudeerde leraren basisonderwijs, tweede graads leraren en eerste graads leraren in tabel 3.2 toont de verschillen in ontwikkeling van de maatschappelijke positie voor de verschillende groepen afgestudeerden. Het percentage betaald werkenden ligt bij tweede graads leraren op de meetpunten drie, zes en achttien maanden beduidend lager dan bij de leraren basisonderwijs en de eerste graads leraren. De ontwikkeling in het percentage afgestudeerden dat zichzelf werkloos beschouwt, laat bij eerste graads afgestudeerden in tegenstelling tot de andere afgestudeerden bij twaalf maanden een flinke piek zien ten opzichte van de maanden daaromheen.

11. In de figuur is door middel van een omrekening naar de individuele duur sinds het verlaten van de hpo-opleiding rekening gehouden met individuele verschillen in afstudeermomenten.

12. Inclusief de eerste graads lerarenopleidingen van het cluster 'leraar vo exact'.

Figuur 3.1

Maatschappelijke positie van hpo'ers gedurende de eerste achttien maanden na afstuderen

Een ruime meerderheid van de leraren heeft ongeveer anderhalf jaar na afstuderen als maatschappelijke positie betaald werk (tabel 3.3). In vergelijking met de voorgaande twee jaren is dit percentage met 7%-punten toegenomen (Van de Loo, Ramaekers, Van der Velden en Zuurbier, 1996, en Van de Loo, Van der Velden en Zuurbier, 1997). De percentages van de maatschappelijke posities student en werkloos zijn daarentegen licht gedaald. Vier van de honderd afgestudeerde leraren beschouwt zichzelf ongeveer anderhalf jaar na afstuderen als werkloos. Ten opzichte van het totaal hbo zijn er bij het hpo nauwelijks verschillen waar te nemen in de maatschappelijke positie (Allen en Ramaekers, 1998).

Leraren met een tweede graads diploma in één van de expressie-vakken hebben in vergelijking met afgestudeerden van andere lerarenopleidingen ongeveer anderhalf jaar na het verlaten van de opleiding veel minder vaak betaald werk als voornaamste bezigheid. De maatschappelijke posities student en werkloos komen bij hen juist vaker voor. Ondanks dat afgestudeerden van een eerste graads lerarenopleiding in theorie minder vaak een vervolgopleiding zouden hoeven volgen dan afgestudeerden in een tweede graads lerarenopleiding – het eerste graads diploma is immers een vervolg op het tweede graads diploma – komt de maatschappelijke positie student bij beide groepen ongeveer even vaak voor. Het percentage afgestudeerden van de tweede graads lerarenopleidingen dat zichzelf werkloos beschouwt is daarentegen wel iets hoger dan het percentage bij de afgestudeerden in een eerste graads lerarenopleiding. Bij de maatschappelijke positie betaald werk geldt het omgekeerde. Dit laatste hangt echter wellicht samen met het feit dat eerste graads leraren ook als tweede graads werkzaam kunnen zijn.

Tabel 3.2

Maatschappelijke positie van afgestudeerde hpo'ers 1, 3, 6, 12 en 18 maanden na afstuderen

	Betaald werk %	Student %	Werkloos %
Eén maand			
leraar basisonderwijs	53	23	21
leraar vo tweede graads	56	18	20
leraar vo eerste graads	65	12	19
Drie maanden			
leraar basisonderwijs	70	15	11
leraar vo tweede graads	64	15	14
leraar vo eerste graads	72	11	14
Zes maanden			
leraar basisonderwijs	79	15	5
leraar vo tweede graads	70	14	9
leraar vo eerste graads	81	9	3
Twaalf maanden			
leraar basisonderwijs	83	10	5
leraar vo tweede graads	74	12	9
leraar vo eerste graads	73	9	10
Achttien maanden			
leraar basisonderwijs	88	5	5
leraar vo tweede graads	77	10	9
leraar vo eerste graads	92	8	1

Tabel 3.3

Maatschappelijke positie van afgestudeerde hpo'ers ongeveer anderhalf jaar na afstuderen

Cluster	Betaald werk %	Student %	Werkloos %	Anders %
Leraar basisonderwijs	93	4	3	1
Leraar vo taal (2e gr.)	81	8	8	3
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	81	9	6	4
Leraar vo expressie (2e gr.)	66	18	10	6
Leraar vo taal (1e gr.)	89	9	2	0
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	83	11	6	0
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	87	9	2	2
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	84	9	5	2
Algemene beroepenvariant onderwijs	93	7	0	0
Hpo totaal	87	7	4	2

3.2 Doorstroom naar een vervolgopleiding

Het percentage afgestudeerden met als maatschappelijke positie student na de hpo-opleiding is gering in vergelijking met het percentage dat betaald werk als voornaamste bezigheid

heeft (tabel 3.3). Dit is niet opmerkelijk aangezien een hbo-opleiding studenten met name voorbereidt voor een start op de arbeidsmarkt. Voor de leraren die wel verder zijn gaan studeren wordt in deze paragraaf aangegeven om wat voor soort vervolgopleidingen het gaat en hoe deze aansluiten op de hpo-opleiding. Worden afgestudeerde leraren 'uit het vak weggehouden' en zo ja door welke opleidingen¹³?

In totaal is bijna een kwart¹⁴ van de afgestudeerden na de hpo-opleiding een vervolgopleiding gaan volgen (tabel 3.4); tweederde van hen in het hbo en éénderde in het wo. Van de doorstromers vanuit de clusters maatschappij (tweede graad), taal (eerste graad) en de algemene beroepenvariant onderwijs zijn de meesten een vervolgopleiding in het wo gaan volgen. Tabel 3.5 laat zien wat de meest voorkomende opleidingssectoren zijn waarbinnen de afgestudeerden een vervolgopleiding zijn gaan volgen.

Een vervolgopleiding binnen hbo onderwijs is in totaal door 53% van de doorstromers gekozen met de opleiding tot leraar speciaal onderwijs als uitschieter (29%). Een vervolgopleiding binnen de sector gedrag & maatschappij van het wo – waaronder onder andere de opleidingen pedagogische wetenschappen en onderwijskunde vallen – is door 18% van de hpo'ers die een vervolgopleiding zijn gaan volgen gekozen. Als afgestudeerde leraren dus nog een vervolgopleiding gaan volgen na het hpo dan is dit vooral een opleiding die wederom iets met het onderwijs te maken heeft.

Tabel 3.4

Doorstroom van afgestudeerde hpo'ers naar een vervolgopleiding

Cluster	Doorstroom vervolgopleiding % ja	Waarvan:	
		naar hbo %	naar wo %
Leraar basisonderwijs	22	79	20
Leraar vo taal (2e gr.)	26	58	41
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	24	42	58
Leraar vo expressie (2e gr.)	29	78	22
Leraar vo taal (1e gr.)	27	0	100
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	30	-	-
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	22	75	25
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	25	73	23
Algemene beroepenvariant onderwijs	39	19	81
Hpo totaal	24	67	33

- = geen betrouwbaar cijfer beschikbaar

13. Dit is iets anders dan dat studenten 'uit de lerarenopleiding worden weggehouden' zoals in hoofdstuk 2 aan bod is gekomen.

14. Dit percentage is niet gelijk aan het percentage afgestudeerden met als maatschappelijke positie 'student'. Immers, het is best mogelijk dat een leraar die studeert en daarnaast part-time betaald werk verricht zichzelf bijvoorbeeld meer ziet als betaald werkende dan als student. Of omgekeerd: iemand die betaald werk verricht, ziet zichzelf misschien meer als iemand die nog studeert.

Het al dan niet volgen van een vervolgopleiding na het hpo lijkt enigszins samen te hangen met de behoefte van afgestudeerden aan een (andere) onderwijsbevoegdheid. Het blijkt namelijk dat 26% van alle afgestudeerde hpo'ers die behoefte heeft. Afgestudeerden in een expressie-vak (tweede graad) hebben daarbij het vaakst behoefte aan een (andere) onderwijsbevoegdheid, namelijk 44% van hen. Afgestudeerden in een taal-vak (eerste graad) kennen die behoefte het minst vaak (7% van hen).

Tabel 3.5

Meest voorkomende vervolgopleidingen van afgestudeerde hpo'ers*

Opleidingssector	%
Hbo onderwijs	53
Wo gedrag & maatschappij	18
Wo taal & cultuur	10

* Opleidingssectoren met een aandeel van tenminste 5% zijn vermeld

Over de aansluiting tussen de hpo-opleiding en de vervolgopleiding is slechts een beperkt gedeelte van de afgestudeerden ontevreden (tabel 3.6). Ongeveer de helft van de afgestudeerden beoordeelt die aansluiting zelfs als 'goed'. Afgestudeerde leraren in een exact vak of een expressie-vak (tweede graad) en afgestudeerden van de algemene beroepenvariant onderwijs beoordelen de aansluiting het vaakst als 'matig' of 'slecht'.

Tabel 3.6

Oordeel over de aansluiting tussen de hpo-opleiding en de vervolgopleiding

Cluster	Goed %	Voldoende %	Matig %	Slecht %
Leraar basisonderwijs	54	34	10	2
Leraar vo taal (2e gr.)	44	37	13	6
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	56	26	12	6
Leraar vo expressie (2e gr.)	39	38	18	6
Leraar vo taal (1e gr.)	33	51	8	8
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	-	-	-	-
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	47	42	12	0
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	53	16	22	10
Algemene beroepenvariant onderwijs	49	23	23	5
Hpo totaal	51	32	13	4

- = geen betrouwbaar cijfer beschikbaar

3.3 Intrede op de arbeidsmarkt

Voordat afgestudeerden na hun opleiding daadwerkelijk betaald werk gaan verrichten, is er bij de meesten sprake van een uitgebreid zoekproces. Zo ook bij afgestudeerde leraren.

Ruim driekwart van hen is tijdens of na de hpo-opleiding actief op zoek geweest naar betaald werk¹⁵ (tabel 3.7). Eerste graads afgestudeerden in een taal- of maatschappij-vak en afgestudeerden in de algemene beroepenvariant onderwijs hebben daarbij het minst vaak actief gezocht. De meesten die actief hebben gezocht, zijn hiermee vóór afstuderen of binnen één maand na afstuderen begonnen. Tabel 3.7 toont dat afgestudeerden van de algemene beroepenvariant onderwijs niet alleen minder vaak actief hebben gezocht, maar dat ze in vergelijking met andere afgestudeerden ook nog eens het vaakst pas ná afstuderen zijn begonnen met het zoeken naar betaald werk. Evenals voor de eerste graads afgestudeerden is het hierbij wel aannemelijk dat de lage percentages worden veroorzaakt door het feit dat de afgestudeerden al betaald werk hadden voordat ze aan de opleiding begonnen.

Meer dan de helft van de hpo'ers die actief naar betaald werk hebben gezocht, heeft zich of alleen op betaald werk binnen het door de overheid bekostigde onderwijs of op betaald werk zowel binnen als buiten het door de overheid bekostigde onderwijs gericht (tabel 3.8). Opvallend is dat behalve bij de clusters leraar basisonderwijs, taal (eerste graad) en exact, een relatief groot gedeelte van de afgestudeerden (ook) buiten het door de overheid bekostigde onderwijs heeft gezocht.

Tabel 3.7
Zoeken naar betaald werk

Cluster	Actief zoeken tijdens of na hpo-opleiding % ja	Waarvan begonnen met zoeken:		
		vóór afstuderen %	binnen 1 maand na afstuderen %	ná afstuderen %
Leraar basisonderwijs	82	61	30	9
Leraar vo taal (2e gr.)	79	54	29	18
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	71	56	25	19
Leraar vo expressie (2e gr.)	79	48	32	20
Leraar vo taal (1e gr.)	35	41	37	22
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	43	55	35	10
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	86	59	35	6
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	76	65	21	14
Algemene beroepenvariant onderwijs	49	59	13	27
Hpo totaal	77	59	29	12

Voordat nader wordt ingegaan op de vraag in hoeverre het zoeken naar betaald werk voor de leraren resultaat heeft opgeleverd en of ze binnen of buiten het onderwijs zijn komen te werken, geeft tabel 3.9 eerst een overzicht van het percentage afgestudeerden dat vóór of tijdens de hpo-opleiding en ná de hpo-opleiding binnen het door de overheid bekostigde onderwijs betaald werk heeft verricht. Slechts 19% van de afgestudeerde hpo'ers heeft vóór

15. Dit is exclusief het zoeken naar bijbaantjes of vakantiewerk.

of tijdens de opleiding binnen het door de overheid bekostigde onderwijs betaald werk verricht. In totaal heeft 77% ná de opleiding binnen het onderwijs gewerkt¹⁶.

Tabel 3.8

Zoeken naar betaald werk binnen en/of buiten het door de overheid bekostigde onderwijs

Cluster	Binnen %	Buiten %	Binnen & buiten %
Leraar basisonderwijs	78	3	19
Leraar vo taal (2e gr.)	35	23	42
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	27	40	33
Leraar vo expressie (2e gr.)	16	30	54
Leraar vo taal (1e gr.)	63	0	37
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	19	22	59
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	22	12	67
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	52	17	32
Algemene beroepenvariant onderwijs	20	33	47
Hpo totaal	59	13	29

Tabel 3.9

Percentage hpo'ers dat binnen het door de overheid bekostigde onderwijs heeft gewerkt

Cluster	Vóór of tijdens de opleiding % ja	Ná de opleiding % ja
Leraar basisonderwijs	12	95
Leraar vo taal (2e gr.)	21	59
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	29	43
Leraar vo expressie (2e gr.)	15	44
Leraar vo taal (1e gr.)	73	100
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	65	62
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	6	66
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	35	59
Algemene beroepenvariant onderwijs	55	49
Hpo totaal	19	77

Het resultaat van het zoeken naar betaald werk door de afgestudeerden van de leraren-opleidingen is weergegeven in tabel 3.10. Daarin staat het percentage afgestudeerden dat ongeveer anderhalf jaar na afstuderen tot de beroepsbevolking behoort alsmede het percentage daarvan dat werkloos is¹⁷. Afgestudeerde leraren basisonderwijs en eerste graads afge-

16. Het gaat bij dit laatste percentage alleen om de afgestudeerden die tijdens of ná de hpo-opleiding actief naar betaald werk hebben gezocht.

17. Tot de beroepsbevolking behoren conform CBS-definitie degenen die tenminste 12 uur per week betaald werken, degenen die werk hebben aanvaard waardoor zij tenminste 12 uur per week

studeerden in een taal-vak bieden zich het vaakst aan op de arbeidsmarkt. Ten opzichte van de andere afgestudeerden bieden afgestudeerde leraren in een expressie-vak (tweede graad) zich het minst vaak aan.

Ongeveer anderhalf jaar na het voltooien van de lerarenopleiding aan het hpo is 6% van degenen die tot de beroepsbevolking behoren werkloos¹⁸. Onder tweede graads afgestudeerde leraren in een expressie-vak is de werkloosheid het hoogste en onder eerste graads afgestudeerde leraren in een taal-vak het laagste. Ten opzichte van vorig jaar is het werkloosheidspercentage met 2%-punten gedaald (Van de Loo et al., 1997)¹⁹. In vergelijking met het totaal hbo is de werkloosheid onder hpo'ers nog iets hoger, namelijk 6% versus 4% (Allen en Ramaekers, 1998).

Tabel 3.10

Werkloosheid onder afgestudeerde hpo'ers

Cluster	Beroepsbevolking % ja	Waarvan: werkloze beroepsbevolking %
Leraar basisonderwijs	92	4
Leraar vo taal (2e gr.)	83	8
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	83	8
Leraar vo expressie (2e gr.)	70	18
Leraar vo taal (1e gr.)	91	0
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	79	5
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	87	9
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	86	9
Algemene beroepenvariant onderwijs	87	4
Hpo totaal	88	6

betaald gaan werken en degenen die ten minste 12 uur per week betaald willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en daartoe tevens activiteiten ontplooiën. Daarnaast is als voorwaarde gesteld dat de maatschappelijke positie *niet* student is. Tot de werkloze beroepsbevolking behoren afgestudeerden zonder betaald werk (of met betaald werk van minder dan 12 uur per week) die minstens 12 uur per week betaald willen werken, daarvoor direct beschikbaar zijn en bovendien actief zoeken naar betaald werk (ongeacht of men bij een arbeidsbureau staat ingeschreven). Daarbij is tevens als voorwaarde gesteld dat de maatschappelijke positie *niet* student is (zie ook ROA, 1998).

18. Dat niet alle afgestudeerden die werkzaam zijn tot de werkzame beroepsbevolking behoren blijkt uit het feit dat 91% van alle afgestudeerde hpo'ers betaald werk heeft en dat 83% betaald werk heeft van 12 uur of meer per week. De rest is niet werkzaam, maar zij zijn daarentegen niet per definitie werkloos.

19. Het verschil ten opzichte van twee jaar geleden bedraagt min 1%-punt (Van de Loo et al., 1996).

Voor degenen die tot de werkzame beroepsbevolking behoren is in tabel 3.11 aangegeven of ze binnen dan wel buiten het onderwijs werkzaam zijn²⁰. Het onderwijs omvat hierbij het door de overheid bekostigde onderwijs: het basisonderwijs en speciaal onderwijs, het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs. Erbuiten valt het overig onderwijs, waaronder met name vallen: auto-/motorrij scholen, het afstandsonderwijs, het basisonderwijs voor volwassenen en vormingscentra (buiten schoolverband)²¹.

Een ruime meerderheid van de hpo'ers is ongeveer anderhalf jaar na afstuderen binnen het onderwijs werkzaam: van degenen die dan tot de werkzame beroepsbevolking behoren in totaal 77%. Vooral afgestudeerden van de opleiding leraar basisonderwijs zijn binnen het onderwijs werkzaam. Bij de clusters maatschappij (tweede graad) en expressie (tweede graad) is minder dan de helft, namelijk ongeveer veertig procent, binnen het onderwijs werkzaam.

Tabel 3.11

Percentage hpo'ers dat binnen het door de overheid bekostigde onderwijs werkzaam is

Cluster	%
Leraar basisonderwijs	96
Leraar vo taal (2e gr.)	53
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	41
Leraar vo expressie (2e gr.)	38
Leraar vo taal (1e gr.)	80
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	77
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	52
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	59
Algemene beroepenvariant onderwijs	61
Hpo totaal	77

Van de werkenden binnen het onderwijs blijkt ongeveer driekwart in het basisonderwijs of speciaal onderwijs te werken en ongeveer éénvijfde in het voortgezet onderwijs. De verbijzondering naar cluster laat zien dat afgestudeerde leraren basisonderwijs ook bijna allemaal in het basisonderwijs of speciaal onderwijs werken (99%). Hetzelfde geldt voor afgestudeerde leraren voortgezet onderwijs: van de werkenden binnen het onderwijs is ongeveer tachtig procent in het voortgezet onderwijs werkzaam. Afgestudeerde leraren lichamelijke oefening en afgestudeerden van de algemene beroepenvariant onderwijs zijn ook relatief

20. Het gaat hierbij om de hoofdfunctie van de afgestudeerden: het betaalde werk in de baan met de meeste arbeidsuren (zie ook hoofdstuk 4).

21. Van degenen die binnen het onderwijs werkzaam zijn, maar waarvan onbekend is of dit binnen het basisonderwijs/speciaal onderwijs, het voortgezet onderwijs, het hoger onderwijs of het overig onderwijs is, wordt impliciet aangenomen dat zij toch binnen het door de overheid bekostigde onderwijs werkzaam zijn.

vaak in het basisonderwijs of speciaal onderwijs werkzaam (44% respectievelijk 71% van de werkenden binnen het onderwijs).

Een vergelijking van tabel 3.11 met de arbeidsmarktpositie van afgestudeerde leraren in Luijten et al. (1995) laat zien dat het percentage afgestudeerden dat binnen het onderwijs werkzaam is de afgelopen jaren flink is toegenomen. Van de afgestudeerde leraren uit de studie jaren 1987/1988 en 1998/1989 werkte volgens Luijten et al. (1995) 59% van de werkenden ten tijde van het onderzoek binnen het onderwijs. Bij de afgestudeerden uit 1991/1992 en 1992/1993 was dit respectievelijk 69% en 73%.

Tabel 3.12

Meest voorkomende beroepsgroepen en bedrijfsgroepen van afgestudeerde hpo'ers die buiten het onderwijs werkzaam zijn*

	%
<i>Beroepsgroepen</i>	
Commercieel employés	11
Sociaal-cultureel werkers	9
Boekhouders en secretaresses	8
Commercieel medewerkers	7
<i>Bedrijfsgroepen</i>	
Welzijnszorg	12
Geldscheppende financiële instellingen	6
Overig onderwijs	5

* Beroepsgroepen en bedrijfsgroepen met een aandeel van tenminste 5% zijn vermeld

Een overzicht van de voornaamste beroeps- en bedrijfsgroepen van de afgestudeerden die niet binnen het onderwijs werkzaam zijn, is weergegeven in tabel 3.12. De voornaamste sectoren waarin deze hpo'ers terecht komen, blijken de welzijnszorg, de financiële instellingen en het overig onderwijs te zijn. De voornaamste beroepsgroepen zijn 'commercieel employés', 'sociaal-cultureel werkers', 'boekhouders- en secretaresses' en 'commercieel medewerkers'.

4 Baankenmerken

4.1 Wervingskanaal en aard van het dienstverband

In het vorige hoofdstuk is onder andere ingegaan op de vraag óf afgestudeerde hpo'ers werk hebben en zo ja of dit binnen dan wel buiten het door de overheid bekostigde onderwijs is. Dit hoofdstuk gaat nader in op de kenmerken van de banen van de afgestudeerden. Hierbij wordt behalve naar cluster ook zoveel mogelijk een onderscheid gemaakt naar werkenden binnen het door de overheid bekostigde onderwijs en werkenden buiten het door de overheid bekostigde onderwijs. Wanneer over de 'werkenden' wordt gesproken, worden hiermee degenen bedoeld die tot de werkzame beroepsbevolking behoren (zie paragraaf 3.3). 'De baan' betreft de hoofdfunctie van de afgestudeerden, dat wil zeggen het betaalde werk in de baan met de meeste arbeidsuren.

De wijze waarop afgestudeerde hpo'ers aan hun baan zijn gekomen, staat weergegeven in tabel 4.1. Reageren op een advertentie is de meest voorkomende manier waarop leraren aan hun baan zijn gekomen die ze ongeveer anderhalf jaar na afstuderen vervullen. Daarnaast zijn ook 'open sollicitatie', 'stage' en 'via eerder werk, interne vacature' belangrijke wervingskanalen. Hierbij is wel een verschil waar te nemen tussen degenen die binnen en degenen die buiten het door de overheid bekostigde onderwijs werkzaam zijn. Afgestudeerde hpo'ers die buiten het onderwijs werken, hebben in ruim éénvijfde van de gevallen hun baan verworven via een uitzendbureau of een commercieel bemiddelingsbureau. Bij de werkenden binnen het onderwijs is dit slechts 1%. De overige wervingskanalen komen in het ene geval iets vaker voor bij de werkenden binnen het onderwijs en in het andere geval iets vaker bij de werkenden buiten het onderwijs.

Bij tweede graads afgestudeerden komt in vergelijking met de meeste andere afgestudeerden het verwerven van een baan via een uitzendbureau, commercieel bemiddelingsbureau of via familie, vrienden en kennissen vaker voor, terwijl afgestudeerde eerste graads leraren in vergelijking met andere afgestudeerden iets vaker via een open sollicitatie of via een reactie op een advertentie aan hun baan zijn gekomen. Er lijkt hierbij echter een samenhang te bestaan met het feit dat tweede graads leraren vaker dan gemiddeld (voor het totaal hpo) buiten het door de overheid bekostigde onderwijs werkzaam zijn (tabel 3.11)²². Voor eerste graads leraren lichamelijke oefening is het reageren op een advertentie in vergelijking met andere eerste graads afgestudeerden een minder belangrijk wervingskanaal, maar een baan verwerven via de hogeschool of via familie, vrienden, kennissen des te meer. Net als voor eerste graads leraren is ook voor leraren basisonderwijs een open sollicitatie naast het

22. Maar ook vice versa: dat werkenden buiten het onderwijs vaker via een uitzendbureau of commercieel bemiddelingsbureau hun baan hebben verworven, komt vooral omdat het de tweede graads leraren zijn die via dit wervingskanaal aan hun baan zijn gekomen en deze vaker buiten het onderwijs werkzaam zijn dan andere afgestudeerden (tabel 3.11).

reageren op een advertentie één van de voornaamste wervingskanalen. Bij hen is in vergelijking met de overige hpo'ers het percentage dat via een stage een baan vindt het grootste. Ook het verwerven van een baan via eerder werk, interne vacature komt relatief vaak voor. Afgestudeerden in de algemene beroepenvariant onderwijs zijn het vaakst van alle afgestudeerden, namelijk in bijna de helft van de gevallen, aan hun baan gekomen door te reageren op een advertentie.

In welke dienstverbanden de hpo'ers werkzaam zijn, is af te lezen uit tabel 4.2. Het overgrote deel van de werkende hpo'ers is ongeveer anderhalf jaar na het verlaten van de opleiding in loondienst bij een werkgever, werkenden binnen het onderwijs vaker dan werkenden buiten het onderwijs. Zo'n elf procent van de tweede graads leraren in een taal- of expressie-vak is daarnaast werkzaam via het uitzendbureau. Dat zij vaker dan gemiddeld buiten het onderwijs werkzaam zijn (tabel 3.11), verklaart wellicht net als bij de wervingskanalen (tabel 4.1) voor de werkenden buiten het onderwijs het iets hogere percentage met werk via het uitzendbureau ten opzichte van de werkenden binnen het onderwijs. In vergelijking met de percentages afgestudeerden die via een uitzendbureau, commercieel bemiddelingsbureau hun baan hebben verworven (tabel 4.1), zijn de percentages in tabel 4.2 met werk via het uitzendbureau lager. Werken als oproepkracht komt het vaakst – alhoewel relatief weinig – voor bij afgestudeerde leraren in een expressie-vak (tweede graad) en afgestudeerde leraren basisonderwijs. Andere dienstverbanden zoals bijvoorbeeld zelfstandige in eigen bedrijf/praktijk, free-lance komen relatief gezien nauwelijks voor.

Iets minder dan de helft van de werkende hpo'ers heeft een tijdelijke aanstelling, de rest een vaste aanstelling of een proeftijd voor een vaste baan (tabel 4.3). Ten opzichte van het totaal hbo hebben hpo'ers minder vaak een vaste aanstelling, het verschil bedraagt 7%-punten (Allen en Ramaekers, 1998). Vergeleken met vorig jaar is het percentage met een vaste aanstelling vrijwel gelijk gebleven (Van de Loo et al., 1997). Er geldt dat hpo'ers die buiten het onderwijs werkzaam zijn vaker een vaste aanstelling hebben dan hpo'ers die binnen het onderwijs werken.

Tabel 4.1
Wijze waarop werkende hpo'ers aan hun baan zijn gekomen

Cluster	1		2		3		4		Wervingskanaal		6		7		8		9	
	%		%		%		%		%		%		%		%		%	
Leraar basisonderwijs	5		1		26		14		13		3		12		7		19	
Leraar vo taal (2e gr.)	11		20		26		10		5		1		6		13		8	
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	10		15		29		8		7		2		11		10		7	
Leraar vo expressie (2e gr.)	9		13		28		9		3		3		4		18		13	
Leraar vo taal (1e gr.)	13		8		37		15		0		3		0		4		21	
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	10		6		44		10		4		6		0		4		18	
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	4		6		24		13		8		12		6		16		11	
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	13		7		40		14		8		2		6		6		5	
Algemene beroepenvariant onderwijs	2		6		48		10		4		0		13		4		13	
Werkenden binnen het onderwijs	8		1		30		13		12		3		10		7		16	
Werkenden buiten het onderwijs	4		22		23		12		5		1		10		13		10	
Hpo totaal	7		6		28		13		10		3		10		9		15	

1 = arbeidsbureau; 2 = uitzendbureau, commercieel bemiddelingsbureau; 3 = reactie op advertentie; 4 = open sollicitatie; 5 = stage; 6 = hogeschool (docent/vacaturebank/alumnibureau e.d.); 7 = eerder werk, interne vacature; 8 = familie, vrienden, kennissen; 9 = anders

De onderlinge verschillen in aanstelling tussen de afgestudeerden van de verschillende clusters zijn behoorlijk groot te noemen. Afgestudeerden in de algemene beroepenvariant onderwijs zijn het vaakst in vaste dienst werkzaam (92%) en tweede graads afgestudeerden in een expressie-vak het minst vaak (31%). Een tijdelijke aanstelling wegens vervanging (in verband met ziekte, zwangerschap en dergelijke) komt het meeste voor bij leraren basis-onderwijs, bij tweede graads leraren en bij eerste graads leraren lichamelijke oefening.

Tabel 4.2
Dienstverbanden van werkende hpo'ers

Cluster	Werk via uitzendbureau %	Loondienst bij werkgever %	Oproepkracht %	Anders %
Leraar basisonderwijs	1	88	6	5
Leraar vo taal (2e gr.)	11	80	2	8
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	5	87	2	6
Leraar vo expressie (2e gr.)	11	75	7	7
Leraar vo taal (1e gr.)	0	95	0	5
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	0	94	0	6
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	4	88	1	8
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	1	94	0	5
Algemene beroepenvariant onderwijs	0	93	0	8
Werkenden binnen het onderwijs	2	89	5	4
Werkenden buiten het onderwijs	7	80	2	11
Hpo totaal	3	87	4	6

Tabel 4.3
Aanstellingen van werkende hpo'ers

Cluster	Tijdelijk ter vervanging %	Tijdelijk zonder uitzicht vast %	Tijdelijk met uitzicht vast %	Vast %
Leraar basisonderwijs	19	6	25	51
Leraar vo taal (2e gr.)	17	10	26	47
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	10	6	24	60
Leraar vo expressie (2e gr.)	18	16	35	31
Leraar vo taal (1e gr.)	3	6	18	73
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	6	8	6	81
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	19	13	31	38
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	7	4	19	70
Algemene beroepenvariant onderwijs	1	0	7	92
Werkenden binnen het onderwijs	20	5	25	51
Werkenden buiten het onderwijs	3	11	24	62
Hpo totaal	16	7	24	53

4.2 Nevenfuncties en uren

Een overzicht van het aantal hpo'ers dat naast de hoofdfunctie één of meerdere nevenfuncties heeft en of dit dan werk binnen of buiten het door de overheid bekostigde onderwijs betreft, is weergegeven in tabel 4.4²³. Iets minder dan éénvijfde van de afgestudeerden heeft één of meerdere betaalde nevenfuncties²⁴. Het werk in deze nevenfuncties wordt voornamelijk buiten het door de overheid bekostigde onderwijs verricht. Werkenden buiten het onderwijs hebben in vergelijking met werkenden binnen het onderwijs vaker nevenfuncties en oefenen die ook vaker buiten het door de overheid bekostigde onderwijs uit; de verschillen zijn echter gering. Afgestudeerde eerste graads leraren in een maatschappij-vak of lichamelijke oefening hebben het vaakst van alle binnen het onderwijs werkende hpo'ers één of meerdere nevenfuncties.

Tabel 4.4
Nevenfunctie(s) werkende hpo'ers

	Nevenfunctie(s) % ja	Waarvan:	
		binnen onderwijs %	buiten onderwijs %
Werkenden binnen het onderwijs			
Leraar basisonderwijs	12	33	67
Leraar vo taal (2e gr.)	21	37	63
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	25	33	67
Leraar vo expressie (2e gr.)	24	-	-
Leraar vo taal (1e gr.)	16	-	-
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	46	-	-
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	69	25	76
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	14	59	41
Algemene beroepenvariant onderwijs	32	-	-
Totaal	17	34	66
Werkenden buiten het onderwijs	22	22	78
Hpo totaal	18	30	70

- = geen betrouwbaar cijfer beschikbaar

23. In tegenstelling tot de tabellen in de rest van dit hoofdstuk is het onderscheid naar cluster gemaakt voor de hpo'ers die binnen het onderwijs werkzaam zijn.

24. Hiermee hebben hpo'ers in vergelijking met de totale groep hbo'ers vaker één of meerdere nevenfuncties. Bij het totaal hbo is het percentage namelijk gelijk aan 11% (Allen en Ramaekers, 1998).

Gemiddeld genomen zijn afgestudeerde hpo'ers bijna 33 uur²⁵ per week in hun hoofdfunctie werkzaam (tabel 4.5²⁶). Dit is lager dan bij het totaal hbo: gemiddeld 36,2 uur. In totaal heeft 61% een baan van meer dan 32 uur. Bij het totaal hbo heeft 77% een full-time baan van meer dan 32 uur (Allen en Ramaekers, 1998). Het onderscheid naar cluster in tabel 4.5 – bij de werkenden binnen het onderwijs – laat zien dat afgestudeerde leraren in een taal- of expressie-vak (tweede graad) en afgestudeerde leraren lichamelijke oefening in de hoofdfunctie een werkweek hebben die gemiddeld ruim 5 uur lager ligt dan de gemiddelde werkweek van alle binnen het onderwijs werkende hpo'ers. Bij deze clusters is ook het percentage dat 32 uur of minder werkt hoger dan bij de andere clusters.

Tabel 4.5
Aantal arbeidsuren van werkende hpo'ers*

	Hoofdfunctie (excl. nevenfunct.) gemiddeld	Meer dan 32 uur (excl. nevenfunct.) %	Totaal (incl. nevenfunct.) gemiddeld
Werkenden binnen het onderwijs			
Leraar basisonderwijs	33,6	69	34,5
Leraar vo taal (2e gr.)	27,3	30	29,4
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	30,4	41	32,0
Leraar vo expressie (2e gr.)	25,9	23	29,8
Leraar vo taal (1e gr.)	31,6	53	32,6
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	33,1	75	38,0
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	27,2	28	33,8
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	31,6	49	32,8
Algemene beroepenvariant onderwijs	30,7	50	33,2
Totaal	32,4	61	33,8
Werkenden buiten het onderwijs	34,2	64	36,0
Hpo totaal	32,8	61	34,3

* 1,5 arbeidsuur = 1 lesuur

De eventuele nevenfuncties van de hpo'ers leiden ertoe dat de gemiddelde werkweeken, behalve bij afgestudeerden van de clusters expressie (tweede graad), maatschappij (eerste graad) en lichamelijke oefening, ongeveer één tot twee en een half uur langer worden. Afgestudeerde tweede graads leraren in een expressie-vak en afgestudeerde eerste graads leraren in een maatschappij-vak of lichamelijke oefening verlengen hun werkweek door de nevenfuncties gemiddeld met bijna vier respectievelijk bijna vijf en ruim zes en een half uur. De afgestudeerden van de laatste twee clusters verrichten, zoals gezegd, ook vaker dan

25. Eén arbeidsuur is hierbij niet gelijk aan één lesuur; één lesuur is gelijkgesteld aan anderhalf arbeidsuur in verband met de vergelijkbaarheid ten opzichte van andere afgestudeerden. Opgemerkt dient te worden dat door deze omrekeningsfactor de werkelijke lengte van de werkweek feitelijk wordt overschat; bij een volledige aanstelling zou deze omrekeningsfactor immers leiden tot een werkweek van meer dan 40 uur. Eveneens leidt dit tot een onderschatting van het uurloon in paragraaf 4.3.

26. Hier geldt dezelfde opmerking als in voetnoot 23.

andere hpo'ers die binnen het onderwijs werken één of meerdere betaalde nevenfuncties (tabel 4.4).

Hpo'ers die buiten het door de overheid bekostigde onderwijs werkzaam zijn, hebben banen waarvan de werkweek gemiddeld 1,8 uur langer is dan van degenen die binnen het onderwijs werkzaam zijn. Zowel van de werkenden binnen als buiten het door de overheid bekostigde onderwijs heeft ruim zestig procent een baan van meer dan 32 uur. De nevenfuncties leiden tot een toename van de werkweek met gemiddeld 1,4 uur bij de werkenden binnen het onderwijs respectievelijk 1,8 uur bij de werkenden buiten het onderwijs.

4.3 Beloning van leraren

Leraren hebben inclusief het inkomen uit eventuele nevenfuncties een bruto maandloon van gemiddeld 3.430 gulden (tabel 4.6). Per uur is het bruto loon gelijk aan 23,40 gulden²⁷. In vergelijking met afgestudeerden van het totaal hbo is het maandloon van hpo'ers zo'n 70 gulden lager. Het uurloon van hpo'ers is gemiddeld zo'n 1,50 gulden hoger (Allen en Ramaekers, 1998). Hpo'ers die binnen het door de overheid bekostigde onderwijs werkzaam zijn, ontvangen een uurloon dat hoger is dan dat van hpo'ers die buiten het onderwijs werkzaam zijn. Ondanks dat de gemiddelde werkweek van de eerste groep korter is dan van de tweede groep (tabel 4.5) is het gemiddelde maandloon ook hoger²⁸.

Wat de lonen in de gehele overheidssector betreft, is in Van der Velden en Wolbers (1998) gevonden dat die in de regel hoger liggen dan in andere delen van de kwartaire sector of de marktsector. Voor afgestudeerde wo'ers die in de sector onderwijs werkzaam zijn, geldt dat de aanvangssalarissen veel lager liggen dan in de marktsector. Volgens Van der Velden en Wolbers (1998) komt dit vooral door de lage salarissen van assistenten in opleiding (aio's) en andere beginnende onderzoekers in het wo. Ten opzichte van de overheidssector blijken in de marktsector secundaire arbeidsvoorwaarden (zoals een auto van de zaak, dertiende maand, winstdeling et cetera) veel vaker voor te komen.

Wanneer het inkomen van afgestudeerde hpo'ers exclusief het inkomen uit nevenfuncties wordt vergeleken met het inkomen waarbij het inkomen uit eventuele nevenfuncties wel is meegeteld, dan blijkt in het laatste geval het bruto maandloon gemiddeld met zo'n 130 gulden toe te nemen, terwijl het gemiddeld uurloon licht daalt. Dit geldt zowel voor de werkenden binnen als voor de werkenden buiten het door de overheid bekostigde onderwijs.

27. Het uurloon is bepaald door het maandloon te delen door het contractueel aantal arbeidsuren. Aangezien dit laatste aantal is overschat (zie voetnoot 25), is dit uurloon waarschijnlijk een onderschatting van het werkelijke uurloon.

28. Bedenk hierbij wel dat het inkomen van afgestudeerden van een cluster waarvan een relatief groot gedeelte buiten het onderwijs werkzaam is, zoals bijvoorbeeld bij het cluster expressie (tweede graad), het inkomen tegelijkertijd relatief laag is (vergelijk tabel 3.11 en tabel 4.6, zie ook verderop).

Tabel 4.6

Inkomen van werkende hpo'ers (bruto, afgerond op tientallen guldens respectievelijk dubbeltjes)

Cluster	Hoofdfunctie (excl. nevenfuncties)		Totaal (incl. nevenfuncties)	
	maandloon	uurloon	maandloon	uurloon
Leraar basisonderwijs	3.340	23,10	3.420	23,00
Leraar vo taal (2e gr.)	3.080	23,50	3.230	22,70
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	3.320	23,40	3.480	23,60
Leraar vo expressie (2e gr.)	2.410	19,70	2.610	19,20
Leraar vo taal (1e gr.)	4.080	29,10	4.170	29,10
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	4.610	32,50	5.460	33,30
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	2.510	20,30	2.890	19,80
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	3.590	24,70	3.700	24,60
Algemene beroepenvariant onderwijs	3.990	31,60	4.240	32,10
Werkenden binnen het onderwijs	3.370	24,20	3.510	24,10
Werkenden buiten het onderwijs	3.110	21,40	3.230	21,20
Hpo totaal	3.300	23,50	3.430	23,40

Het onderscheid naar cluster in tabel 4.6 laat zien dat tweede graads afgestudeerden in een expressie-vak het laagste en eerste graads afgestudeerden in een maatschappij-vak het hoogste inkomen genieten, zowel bruto per maand als bruto per uur. Dat eerste graads afgestudeerden hierbij meer verdienen dan afgestudeerden in de tweede graad is overigens niet verwonderlijk. Indien rekening wordt gehouden met het inkomen uit nevenfuncties dan neemt de spreiding in de lonen tussen de verschillende clusters toe. De maatschappij-clusters (eerste en tweede graad) zijn samen met het cluster algemene beroepenvariant onderwijs overigens één van de weinige waarbij het uurloon van de afgestudeerden inclusief het inkomen uit nevenfuncties hoger is dan het uurloon exclusief het inkomen uit nevenfuncties.

Tabel 4.7 geeft tot slot van deze paragraaf een kleine uitweiding over de salarissen van hbo'ers. De tweede kolom in de tabel geeft aan wat havo'ers en vwo'ers denken te gaan verdienen als ze van een hbo-opleiding het diploma hebben behaald²⁹. In de derde kolom is het feitelijk aanvangssalaris³⁰ weergegeven dat afgestudeerde hbo'ers ongeveer anderhalf jaar na afstuderen ontvangen. De laatste kolom geeft aan wat de werkende hbo'ers over vijf jaar denken te verdienen³¹. In tabel 4.7 zijn alleen afgestudeerden van de voltijd-opleidingen in beschouwing genomen.

29. Het gaat hierbij om de verwachtingen van de havo'ers en vwo'ers die in 1995/1996 hun diploma hebben behaald, vervolgens een vervolgopleiding in het hbo zijn gaan volgen en deze bovendien nog steeds volgen ongeveer anderhalf jaar na de havo of het vwo (vergelijk met de havo'ers en vwo'ers uit hoofdstuk 2).

30. Dit betreft het bruto maandloon exclusief het inkomen uit eventuele nevenfuncties.

31. Het gaat hierbij om dezelfde groep afgestudeerden als waarvan de feitelijke aanvangssalarissen bekend zijn. Aan deze hbo-afgestudeerden is de vraag voorgelegd wat ze over vijf jaar denken te verdienen.

Het verwachte aanvangssalaris dat havo'ers na het behalen van het diploma van de lerarenopleiding denken te gaan verdienen is gelijk aan 2820 gulden bruto per maand. Vwo'ers verwachten te starten met 3170 gulden. In vergelijking met de schoolverlaters die een vervolgopleiding in één van de andere hbo-sectoren zijn gaan volgen, liggen de verwachtingen van hpo-studenten over het aanvangssalaris hier en daar beduidend lager. Alleen studenten die een kunstopleiding zijn gaan volgen denken minder te gaan verdienen wanneer ze die opleiding hebben voltooid.

Tabel 4.7

Salarissen na het afronden van een voltijd hbo-opleiding (afgerond op tientallen gulden bruto per maand)

Opleidingssector	Verwacht aanvangssalaris	Feitelijk aanvangssalaris	Verwacht salaris over vijf jaar
Hbo landbouw	4.070	3.350	x
Hbo onderwijs	2.880	3.150	4.110
Hbo techniek	3.660	3.570	5.320
Hbo economie	3.400	3.360	5.380
Hbo gezondheidszorg	2.940	2.930	3.950
Hbo gedrag & maatschappij	2.950	2.940	4.220
Hbo kunst & cultuur	2.410	2.380	4.330

x = geen gegevens beschikbaar

De feitelijke aanvangssalarissen van de afgestudeerden liggen bij het hpo ruim 250 gulden bruto per maand hoger dan wat havo'ers en vwo'ers van tevoren verwachten. De verwachtingen van degenen die een hbo landbouw-opleiding volgen, liggen daarentegen een stuk hoger dan wat de afgestudeerden uit deze sector feitelijk ontvangen. Bij de overige sectoren is het verschil tussen het verwachte en feitelijke aanvangssalaris niet meer dan 100 gulden bruto per maand. Dit betekent dat de beeldvorming van havo'ers en vwo'ers over de inkomensverwachtingen bij een beroep als leerkracht negatiever is dan op dit moment gewenst zou zijn.

Werkende hbo'ers die een voltijd techniek-, economie- of kunstopleiding hebben gevolgd, verwachten in vijf jaar tijd ongeveer 1900 gulden bruto per maand meer te verdienen dan wat ze ongeveer anderhalf jaar na afstuderen ontvangen. Werkende hpo'ers denken dat ze dan gemiddeld ruim 4100 bruto per maand verdienen. Dit is in een periode van vijf jaar een toename van een kleine duizend gulden bruto per maand. Met uitzondering van de werkenden van hbo gezondheidszorg hebben ze daarmee van alle hbo'ers de laagste verwachtingen omtrent het toekomstig salaris.

4.4 Functie-vereisten en aansluiting opleiding-werk

De kwaliteit van het werk in de functies die afgestudeerden bekleden wordt door meerdere factoren bepaald. Dit geldt niet alleen voor afgestudeerde leraren maar voor alle afgestudeerden. Eén van die factoren die de kwaliteit van het werk bepalen is of de eisen die de werkgever stelt ten aanzien van de opleiding overeenkomen met die van de afgesloten

opleiding. Voor de afgestudeerde hpo'ers is in figuur 4.8 grafisch weergegeven hoeveel procent een baan heeft waarvoor de werkgever minimaal hbo-niveau heeft vereist. Eveneens is aangegeven hoeveel procent een baan heeft waarvoor de werkgever dezelfde of een aanverwante opleidingsrichting als van de genoten opleiding als eis heeft gesteld. De twee lijnen in de figuur geven het gemiddelde voor het totaal hpo weer.

Van alle hpo'ers is 88% werkzaam op minimaal hbo-niveau. Vooral eerste graads afgestudeerden in een maatschappij-vak en leraren basisonderwijs zijn minimaal op hetzelfde niveau werkzaam als van de afgesloten opleiding. Ook zijn zij het vaakst van alle afgestudeerden – waar het percentage 84% is – in hun eigen of aanverwante richting werkzaam. Tweede graads leraren in een taal-, maatschappij- of expressie-vak hebben ten opzichte van de andere afgestudeerden – behalve ten opzichte van leraren lichamelijke oefening – het minst vaak een baan die wat het niveau of de richting betreft aansluit bij de genoten opleiding.

De opleidingsvereisten voor de functies die hpo'ers bekleden, worden vooral bepaald door de vraag of afgestudeerden binnen of buiten het onderwijs gaan werken. Voor degenen die binnen het onderwijs willen of gaan werken, is de gevolgde opleiding van doorslaggevende betekenis om aan de formele opleidingsvereisten te voldoen. Vandaar ook dat van de werkenden binnen het onderwijs vrijwel iedereen op het eigen niveau en in de eigen of aanverwante richting werkzaam is (figuur 4.8). Van de werkenden buiten het onderwijs is slechts ruim de helft op minimaal hbo-niveau werkzaam. Eveneens slechts de helft is werkzaam in een richting die aansluit bij die van de afgesloten opleiding.

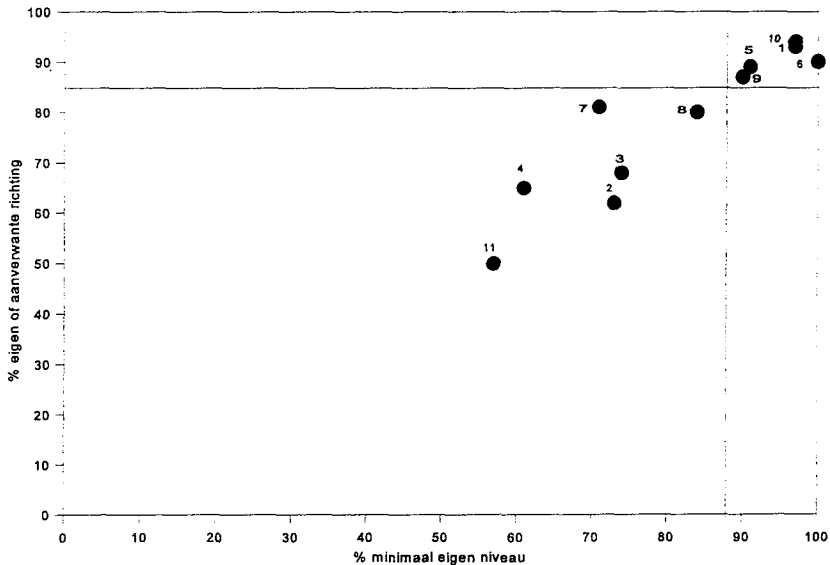
In hoeverre door de werkgevers werkervaring werd vereist voor de functies die hpo'ers bekleden, is weergegeven in tabel 4.9. Door de werkgevers van de leraren die zijn afgestudeerd in een taal-vak, maatschappij-vak (beide eerste graad) of in de algemene beroepenvariant onderwijs, werd in ruim tweederde van de gevallen werkervaring vereist. Voor de functies die door afgestudeerde leraren basisonderwijs en door afgestudeerde leraren in een exact vak worden uitgeoefend, was werkervaring het minst vaak een vereiste. Daarnaast is bij werkenden binnen het door de overheid bekostigde onderwijs werkervaring minder vaak als eis gesteld dan bij werkenden buiten het onderwijs.

De mate van tevredenheid van werkende hpo'ers over de aansluiting tussen de lerarenopleiding en het werk is te vinden in tabel 4.10. Ruim driekwart van de hpo'ers beoordeelt de aansluiting tussen de opleiding en het werk dat ze in de hoofdfunctie verrichten als 'goed' of 'voldoende'. Voor alle clusters behalve maatschappij (eerste graad) en lichamelijke oefening geldt dat het percentage afgestudeerden dat de aansluiting tussen opleiding en werk als 'goed' of 'voldoende' beoordeelt lager is dan het percentage dat een baan op minimaal het eigen niveau heeft én lager dan het percentage met een baan in eigen of aanverwante richting (vergelijk met figuur 4.8). Dit betekent dat ondanks dat als de formele opleidingsvereisten overeenkomen met die van de afgesloten opleiding de aansluiting tussen die

opleiding en het werk niet altijd als positief wordt ervaren. Zoals verwacht kon worden zijn werkenden binnen het onderwijs vaker tevreden over de aansluiting tussen opleiding en werk dan werkenden buiten het onderwijs.

Figuur 4.8

Percentage werkende hpo'ers met een baan op minimaal het eigen opleidingsniveau en met een baan in eigen of aanverwante richting

- 1 = Leraar basisonderwijs
- 2 = Leraar vo taal (2e gr.)
- 3 = Leraar vo maatschappij (2e gr.)
- 4 = Leraar vo expressie (2e gr.)
- 5 = Leraar vo taal (1e gr.)
- 6 = Leraar vo maatschappij (1e gr.)
- 7 = Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)
- 8 = Leraar vo exact (1e/2e gr.)
- 9 = Algemene beroepenvariant onderwijs
- 10 = Werkenden binnen het onderwijs
- 11 = Werkenden buiten het onderwijs

Tabel 4.9

Percentage hpo'ers met een baan waarvoor werkervaring werd vereist door de werkgever

Cluster	Werkervaring vereist % ja
Leraar basisonderwijs	35
Leraar vo taal (2e gr.)	47
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	49
Leraar vo expressie (2e gr.)	42
Leraar vo taal (1e gr.)	67
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	80
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	45
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	37
Algemene beroepenvariant onderwijs	70
Werkenden binnen het onderwijs	37
Werkenden buiten het onderwijs	52
Hpo totaal	41

Tabel 4.10

Algemeen oordeel over de aansluiting van de hoofdfunctie op de hpo-opleiding

Cluster	Goed of voldoende %	Matig of slecht %
Leraar basisonderwijs	88	12
Leraar vo taal (2e gr.)	57	44
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	66	34
Leraar vo expressie (2e gr.)	45	55
Leraar vo taal (1e gr.)	56	44
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	94	6
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	78	22
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	73	28
Algemene beroepenvariant onderwijs	86	15
Werkenden binnen het onderwijs	86	14
Werkenden buiten het onderwijs	54	46
Hpo totaal	78	22

4.5 Loopbaanmogelijkheden

Ook al zijn de meeste hpo'ers tevreden over de aansluiting opleiding-werk, dit wil niet zeggen dat ze ook volledig tevreden zijn met de functies zelf, bijvoorbeeld als wordt gekeken naar de loopbaanmogelijkheden daarvan. De mogelijkheden die de functies van werkende hpo'ers volgens hen bieden om zichzelf verder te ontwikkelen zijn volgens de meeste afgestudeerden echter voldoende (tabel 4.11). Ruim tachtig procent geeft aan dat voldoende ontwikkelingsmogelijkheden worden geboden hetzij binnen hetzij buiten het bedrijf of de organisatie waar ze ongeveer anderhalf jaar na afstuderen werken. Over de promotiemogelijkheden naar een hogere functie zijn hpo'ers daarentegen minder optimistisch: slechts 9%

denkt binnen één jaar promotie naar een hogere functie te maken (tabel 4.12). Het beeld van de hpo'ers wijkt op dit laatste punt af van die van de totale groep hbo'ers. Ruim een kwart (27%) van de werkende hbo'ers denkt namelijk binnen één jaar promotie te maken naar een hogere functie. De ontwikkelingsmogelijkheden die de functies van hbo'ers en hpo'ers bieden, worden door beide groepen afgestudeerden ongeveer even vaak als voldoende beschouwd (86% versus 83%).

Het onderscheid naar werkenden binnen en werkenden buiten het onderwijs enerzijds en het onderscheid naar cluster anderzijds toont de verschillen in loopbaanmogelijkheden die de verschillende groepen afgestudeerden hebben in de functies die ze bekleden. Werkenden buiten het onderwijs vinden minder vaak dan werkenden binnen het onderwijs dat de huidige functie voldoende mogelijkheden biedt om zichzelf verder te ontwikkelen. Over de promotie naar een hogere functie binnen één jaar zijn ze wel optimistischer. Ten aanzien van het onderscheid naar cluster kan worden gezegd dat de onderlinge verschillen hier en daar uiteen lopen. De functies van de afgestudeerde leraren basisonderwijs bieden de meeste ontwikkelingsmogelijkheden, maar het geringste aantal promotiemogelijkheden. Tweede graads leraren in een expressie-vak hebben volgens de afgestudeerden zelf de grootste kans om binnen één jaar promotie naar een hogere functie te maken.

Tabel 4.11
Loopbaanmogelijkheden van werkende hpo'ers (1)

Cluster	Voldoende ontwikkelingsmogelijkheden in hoofdfunctie			Nee %
	Ja binnen zelfde bedrijf/ organisatie %	Ja in ander bedrijf/ organisatie %	Ja binnen of buiten bedrijf/ organisatie %	
Leraar basisonderwijs	46	3	40	11
Leraar vo taal (2e gr.)	31	10	32	27
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	31	8	36	25
Leraar vo expressie (2e gr.)	26	3	49	22
Leraar vo taal (1e gr.)	31	3	41	26
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	36	0	31	32
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	24	4	37	36
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	39	1	42	18
Algemene beroepenvariant onderwijs	31	8	27	35
Werkenden binnen het onderwijs	44	4	38	14
Werkenden buiten het onderwijs	25	7	40	28
Hpo totaal	40	5	38	17

Tabel 4.12
Loopbaanmogelijkheden van werkende hpo'ers (2)

Cluster	Binnen één jaar promotie naar een hogere functie % ja
Leraar basisonderwijs	3
Leraar vo taal (2e gr.)	16
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	18
Leraar vo expressie (2e gr.)	25
Leraar vo taal (1e gr.)	16
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	9
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	15
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	16
Algemene beroepenvariant onderwijs	12
Werkenden binnen het onderwijs	3
Werkenden buiten het onderwijs	28
Hpo totaal	9

Aan de werkende hpo'ers is niet alleen de vraag voorgelegd wat ze over vijf jaar denken te verdienen (paragraaf 4.3), maar ook of ze verwachten over vijf jaar (nog) in hun vakgebied werkzaam te zijn. De verwachtingen omtrent dit laatste lopen uiteen van 75% bij de afgestudeerden lichamelijke oefening tot 100% bij de eerste graads afgestudeerden in een taal-vak (tabel 4.13). Een kwart van de buiten het onderwijs werkende hpo'ers denkt dan niet (meer) in hun vakgebied werkzaam te zijn tegenover 7% van de hpo'ers die binnen het door de overheid bekostigde onderwijs werkzaam zijn.

Tabel 4.13
Verwachting van werkende hpo'ers ten aanzien van de situatie vijf jaar later

Cluster	Werkzaam binnen vakgebied % ja
Leraar basisonderwijs	94
Leraar vo taal (2e gr.)	79
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	78
Leraar vo expressie (2e gr.)	86
Leraar vo taal (1e gr.)	100
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	88
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	75
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	86
Algemene beroepenvariant onderwijs	88
Werkenden binnen het onderwijs	93
Werkenden buiten het onderwijs	75
Hpo totaal	88

5 Evaluatie van de lerarenopleiding

5.1 Benodigde kwalificaties voor een goede beroepsuitoefening

In paragraaf 4 van het vorige hoofdstuk is een beeld geschetst van het oordeel van de werkenden over de aansluiting tussen de hpo-opleiding en het werk. Dit algemeen oordeel kan worden beschouwd als een maat 'hoe goed' de lerarenopleiding de afgestudeerden heeft voorbereid op het werk op de arbeidsmarkt. In dit hoofdstuk wordt dieper op het oordeel van de afgestudeerden over de lerarenopleiding ingegaan. Deze paragraaf belicht een 27-tal aspecten van de opleiding waarover werkenden binnen het door de overheid bekostigde onderwijs hun oordeel hebben gegeven. De volgende paragraaf neemt het oordeel van de totale groep afgestudeerde hpo'ers ten aanzien van een aantal onderwerpen in relatie tot de lerarenopleiding in beschouwing.

Figuur 5.1 geeft grafisch weer van welke kennis-, vaardigheids- en houdingsaspecten de werkenden binnen het onderwijs het vaakst en van welke ze het minst vaak aangeven dat deze belangrijk of zeer belangrijk zijn voor een goede beroepsuitoefening in de functies die ze bekleden. Tevens is af te lezen aan welke van deze kennis-, vaardigheids- en houdingsaspecten volgens hen meer aandacht besteed zou moeten worden tijdens de hpo-opleiding³²

33.

Globaal bekeken zijn volgens de werkenden binnen het door de overheid bekostigde onderwijs de meeste aspecten (zeer) belangrijk voor een goede beroepsuitoefening. Slechts bij vijf aspecten is het percentage dat het aspect (zeer) belangrijk vindt voor een goede beroepsuitoefening minder dan vijftig procent. Van twaalf aspecten geeft minder dan één-derde van de werkenden binnen het onderwijs aan dat daaraan meer aandacht besteed zou moeten worden tijdens de hpo-opleiding.

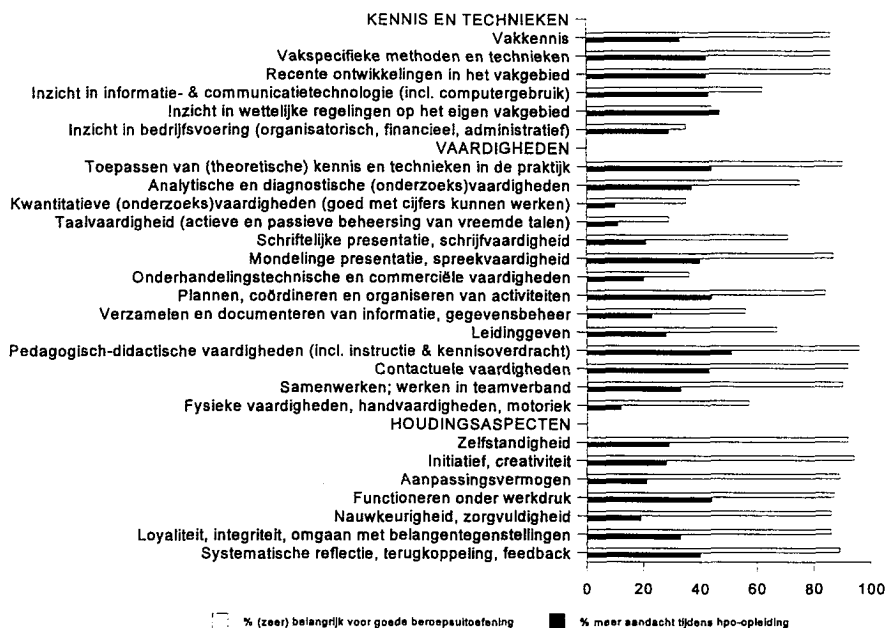
Van de aspecten die betrekking hebben op kennis en technieken zijn voor de werkende hpo'ers binnen het onderwijs met name 'vakkennis', 'vakspecifieke methoden en technieken' en 'recente ontwikkelingen in het vakgebied' van belang. Van alle drie aspecten geeft 86% van de afgestudeerden aan dat deze (zeer) belangrijk zijn voor een goede uitoefening van hun functie. Het percentage afgestudeerden dat voor elk van de kennisaspecten van figuur 5.1 ook meer aandacht wenst tijdens de opleiding is behoorlijk groot te noemen. De percentages variëren van 29% bij inzicht in bedrijfsvoering tot 47% bij inzicht in wettelijke regelingen op het eigen vakgebied.

32. De werkenden buiten het door de overheid bekostigde onderwijs zijn hierbij buiten beschouwing gelaten. Het curriculum van de lerarenopleiding is immers voornamelijk gericht op werken binnen het door de overheid bekostigde onderwijs.

33. Het oordeel van de afgestudeerde leraren over het belang van en de aandacht voor de aspecten hoeft niet overeen te stemmen met het oordeel van de werkgevers.

Figuur 5.1

Oordeel van binnen het onderwijs werkende hpo'ers over diverse kennis-, vaardigheids- en houdingsaspecten

Van de vaardigheidsaspecten die samenhangen met het 'leraarschap', namelijk 'pedagogisch-didactische vaardigheden', 'contactuele vaardigheden', 'samenwerken', 'mondelinge presentatie', 'plannen, coördineren en organiseren van activiteiten' maar ook van 'toepassen van kennis en technieken in de praktijk', wordt door de afgestudeerden die binnen het onderwijs werkzaam zijn zeer vaak aangegeven dat deze (zeer) belangrijk zijn voor een goede beroepsuitoefening. Wat de aandacht voor de vaardigheidsaspecten tijdens de hpo-opleiding betreft, wordt van 'toepassen van kennis en technieken in de praktijk', 'analytische en diagnostische vaardigheden', 'mondelinge presentatie', 'plannen, coördineren en organiseren van activiteiten', 'pedagogisch-didactische vaardigheden', 'contactuele vaardigheden' en 'samenwerken' door éénderde tot meer dan de helft van de werkenden binnen het onderwijs aangegeven dat daaraan meer aandacht besteed zou moeten worden tijdens de opleiding.

Vrijwel alle afgestudeerden die ongeveer anderhalf jaar na afstuderen binnen het door de overheid bekostigde onderwijs werkzaam zijn, vinden dat de houdingsaspecten van figuur 5.1 belangrijk of zeer belangrijk zijn voor een goede beroepsuitoefening. Van de aspecten 'functioneren onder werkdruk' en 'systematische reflectie, terugkoppeling, feedback' wordt het vaakst aangegeven dat deze ook meer aandacht zouden moeten krijgen tijdens de hpo-

opleiding. In tegenstelling tot de kennis- en vaardigheidsaspecten is het karakter van de houdingsaspecten echter enigszins afwijkend. De vorming ervan zal namelijk in de loop der jaren groeien, terwijl het moeilijk is om deze tijdens de opleiding aan te leren.

5.2 De lerarenopleiding achteraf bezien

Ondanks de bevindingen dat de aansluiting tussen de lerarenopleiding en de vervolgopleiding of het werk over het algemeen als 'goed' of 'voldoende' wordt beoordeeld (paragraaf 3.2 respectievelijk paragraaf 4.4) en dat slechts van enkele aspecten een relatief grote groep aangeeft dat daaraan meer aandacht aan besteed zou moeten worden tijdens de opleiding (paragraaf 5.1), wil dit niet per definitie zeggen dat de afgestudeerde leraren volledig tevreden terugkijken op hun afgesloten hpo-opleiding. Daarom wordt in deze paragraaf antwoord gegeven op de vraag hoe de leraren achteraf tegen hun opleiding aankijken. Hiertoe worden gemiddelde 'rapportcijfers' gepresenteerd die door de afgestudeerden³⁴ aan een zestal aspecten van de lerarenopleiding zijn toegekend. Ook wordt hun oordeel over de moeilijkheidsgraad en de mate van specialisatie van de door hen gevolgde hpo-opleiding weergegeven. Tot slot wordt nog ingegaan op de mate van tevredenheid over de destijds gemaakte studiekeuze.

In tabel 5.2 is een overzicht gegeven van de gemiddelde 'rapportcijfers' voor een zestal aspecten van de opleiding die door de hpo'ers is gevolgd. Het blijkt dat alle zes aspecten gemiddeld een voldoende krijgen. Behalve bij de leraren basisonderwijs en lichamelijke oefening scoort het aspect 'voorlichting over arbeidsmarktsituatie' echter een onvoldoende. Alle andere aspecten worden door de afgestudeerden uit de verschillende clusters met een voldoende gewaardeerd. De onderlinge verschillen lopen daarbij maximaal uiteen van 0,8 punt (bij 'studiebegeleiding') tot 1,5 punt (bij 'keuzemogelijkheden in studie').

Het oordeel van de afgestudeerden over de moeilijkheidsgraad en de mate van specialisatie van de genoten lerarenopleiding is weergegeven in tabel 5.3. Van alle hpo'ers is 45% van mening dat de opleiding niet moeilijk genoeg was. Vooral de leraren basisonderwijs en de tweede graads leraren vinden dit. Slechts 2% van alle afgestudeerden vond de hpo-opleiding te moeilijk. De mate van specialisatie is volgens 60% van de afgestudeerden precies voldoende. Met name de eerste graads leraren in een taal- of maatschappij-vak delen deze mening. Zij vinden overigens ook het vaakst van alle afgestudeerden dat de moeilijkheidsgraad precies goed was. Dat de opleiding te specialistisch was, wordt het vaakst door de afgestudeerde leraren in een exact vak aangegeven.

34. In tegenstelling tot de vorige paragraaf en hoofdstuk 4 betreft dit niet alleen de werkende maar *alle* hpo'ers. Er zal dan ook geen onderscheid meer worden gemaakt naar werkenden binnen en werkenden buiten het door de overheid bekostigde onderwijs.

Tabel 5.2

'Rapportcijfers' voor enkele aspecten van de hpo-opleiding

Cluster	Aspect					
	1	2	3	4	5	6
Leraar basisonderwijs	6,3	6,3	6,4	6,9	6,7	6,2
Leraar vo taal (2e gr.)	6,4	6,1	6,0	6,6	6,0	4,9
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	6,8	6,4	6,3	6,9	6,3	5,2
Leraar vo expressie (2e gr.)	6,5	6,3	5,8	6,5	5,7	4,9
Leraar vo taal (1e gr.)	6,7	5,5	6,5	7,4	5,9	4,5
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	6,8	6,5	6,6	7,6	6,0	5,0
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	7,3	6,7	6,4	7,4	7,1	6,2
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	6,4	5,6	6,4	6,8	6,2	5,2
Algemene beroepenvariant onderwijs	6,7	7,0	6,4	6,7	6,4	5,3
Hpo totaal	6,4	6,3	6,3	6,8	6,5	5,7

1 = samenhang tussen vakken; 2 = keuzemogelijkheden in studie; 3 = studiebegeleiding; 4 = kwaliteit van docenten; 5 = voorbereiding op beroepspraktijk; 6 = voorlichting over arbeidsmarktsituatie

Tabel 5.4 schetst een beeld van de tevredenheid van leraren ten aanzien van de destijds gemaakte keuze om de hpo-opleiding te gaan volgen die inmiddels is voltooid. Voor alle leraren samen geldt dat 81% achteraf gezien dezelfde hpo-opleiding zou kiezen. In vergelijking met vorig jaar is dit percentage met 2%-punten gedaald (Van de Loo et al., 1997) en is vergelijkbaar met het totaal hbo (80%, zie Allen en Ramaekers, 1998). De hpo'ers die, achteraf gezien, niet opnieuw voor dezelfde opleiding zouden kiezen, zouden vooral voor een andere opleiding maar wel op hbo-niveau kiezen (73% van degenen die spijt hebben). Verder zou 22% van de spijtoptanten achteraf een opleiding buiten het hbo hebben gekozen; 5% van hen zou niet zijn gaan studeren.

Ondanks dat de positie van tweede graads leraren in sommige opzichten niet maar in andere opzichten wel afwijkend lijkt van die van andere afgestudeerde hpo'ers, geven zij achteraf het minst vaak aan opnieuw voor dezelfde opleiding te kiezen (tabel 5.4). Dit geldt vooral voor de afgestudeerden in een expressie-vak. Dat eerste graads leraren achteraf gezien relatief vaak voor dezelfde opleiding zouden kiezen, hangt wellicht samen met het feit dat ze al weten wat ze van het beroep als leraar kunnen verwachten. Ze hebben immers meestal al een tweede graads lerarenopleiding gevolgd.

Tabel 5.3

Oordeel van afgestudeerde hpo'ers over de moeilijkheidsgraad en de mate van specialisatie van de genoten hpo-opleiding

Cluster	Moeilijkheidsgraad			Mate van specialisatie		
	niet hoog genoeg %	precies goed %	te hoog %	onvoldoende %	precies voldoende %	te specialistisch %
Leraar basisonderwijs						
Leraar vo taal (2e gr.)	49	49	2	38	60	3
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	52	47	2	37	57	6
Leraar vo expressie (2e gr.)	39	58	3	28	62	9
Leraar vo taal (1e gr.)	50	50	0	46	47	7
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	14	86	0	8	82	10
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	12	88	0	16	82	2
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	37	61	2	20	73	7
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	29	66	5	26	60	14
Algemene beroepenvariant onderwijs	31	68	1	34	62	3
Hpo totaal	45	53	2	34	60	5

Tabel 5.4

Percentage afgestudeerden dat, achteraf gezien, de gevolgde hpo-opleiding opnieuw zou kiezen

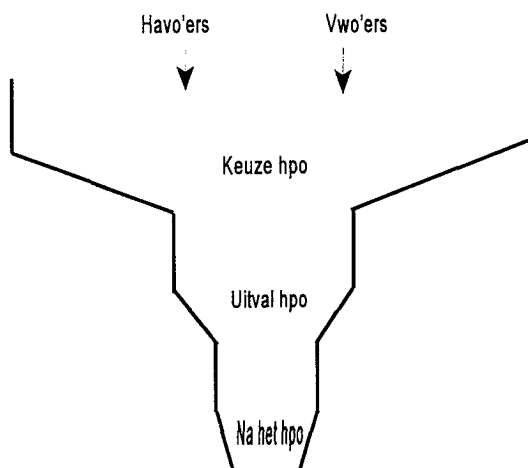
Cluster	%
Leraar basisonderwijs	91
Leraar vo taal (2e gr.)	69
Leraar vo maatschappij (2e gr.)	66
Leraar vo expressie (2e gr.)	58
Leraar vo taal (1e gr.)	84
Leraar vo maatschappij (1e gr.)	97
Leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)	87
Leraar vo exact (1e/2e gr.)	76
Algemene beroepenvariant onderwijs	72
Hpo totaal	81

6 Nabeschuwing

De hoofdstukken twee tot en met vijf hebben in verschillende stappen de doorstroom van studenten naar een baan binnen het door de overheid bekostigde onderwijs laten zien. Wanneer vanuit een andere invalshoek hiernaar wordt gekeken, dan kan worden gezegd dat op sommige plaatsen een potentiële groep leraren 'weglekt'. Een vraag die met het oog op de (toekomstige) tekorten aan leraren gesteld kan worden is: Waar zouden mensen voor het onderwijs geworven of behouden kunnen worden? En is er een indicatie te geven van de omvang van die groep?

Figuur 6.1 geeft door middel van een 'trechter' schematisch weer hoe de 'weglek' uit lerarenopleidingen en de 'weglek' van werkenden binnen het onderwijs beschreven zou kunnen worden. Er zijn min of meer drie hoofdpunten te onderscheiden. Ten eerste is dat het punt waar havo'ers en vwo'ers³⁵ de keuze voor een vervolgopleiding – al dan niet aan het hpo – maken. Het tweede punt betreft de uitval uit het hpo en het derde – meest uitgebreide – punt betreft de vraag wat afgestudeerden na het hpo gaan doen: verder in het vak of niet.

Figuur 6.1
‘Weglek’ uit lerarenopleidingen en van werkenden binnen het onderwijs

Uit hoofdstuk 2 volgt dat 14% van de havo-schoolverlaters die verder leren en 3% van de vwo-schoolverlaters die verder leren doorstroomt naar het hpo. Voor havo en vwo samen is dit 9%. Stel nu dat alle havo'ers en vwo'ers die een hpo-opleiding hebben overwogen deze

35. Mbo'ers worden in dit hoofdstuk buiten beschouwing gelaten.

ook daadwerkelijk zouden zijn gaan volgen. Dan neemt het percentage met 3%-punten toe³⁶. Anderzijds had de doorstroom naar het hpo ook lager kunnen uitvallen. Want stel dat de havo'ers en vwo'ers die een hpo-opleiding zijn gaan volgen, maar ook nog een andere opleiding hebben overwogen, die andere opleiding zouden zijn gaan volgen. Dan daalt het percentage met eveneens 3%-punten³⁷. Van alle havo- en vwo-schoolverlaters is in totaal 97% een vervolgopleiding gaan volgen. De doorstroom naar het hpo bedraagt dus 9% van de uitstroom uit havo en vwo. Dit percentage ligt in het midden van de range van 6% tot 12%. Een verhoging van het doorstroompercentage met 1%-punt zou in absolute aantallen al tot een forse verhoging van het aantal studenten in de hpo-opleidingen leiden. Dit zou bijvoorbeeld bereikt kunnen worden door er voor te zorgen dat degenen die een lerarenopleiding overwegen deze daadwerkelijk ook kiezen of door er voor te zorgen dat meer havo'ers en vwo'ers een lerarenopleiding overwegen tijdens hun studiekeuze. Op zichzelf lijkt hiervoor wel enige ruimte aanwezig. Het beeld over het werken binnen het onderwijs is, wellicht ten onrechte, wat negatief. De verwachtingen van havo'ers en vwo'ers over het aanvangssalaris zijn immers aan de lage kant. Het feitelijk maandloon van hpo'ers ligt hoger dan havo'ers en vwo'ers van te voren verwachten (tabel 4.7).

In hoofdstuk 2 is aangegeven dat de voortijdige uitval binnen het hpo van havo'ers en vwo'ers 14% bedraagt. Bij het totaal hbo is dit percentage gelijk aan 13%. Redenen voor de uitval van havo'ers en vwo'ers zijn met name een veranderde interesse en onvoldoende motivatie, niet zozeer de moeilijkheidsgraad van de opleiding of de benodigde voorkennis. Dit geldt zowel bij de uitval uit het hpo als bij de uitval uit het hbo. Omdat de uitval uit het hpo ook qua omvang vergelijkbaar is met de uitval uit het totaal hbo, lijken de mogelijkheden om uitval uit het hpo te voorkomen en zo meer studenten te behouden die later eventueel binnen het onderwijs kunnen gaan werken beperkt.

Na het verlaten van de hpo-opleiding vindt opnieuw een zekere 'wegleke' plaats. Een deel van de afgestudeerden gaat doorleren en kiest daarbij voor een vervolgopleiding die niet op het beroep van leraar is gericht. Een ander deel van de afgestudeerden biedt zich wel aan op de arbeidsmarkt maar aanvaardt een functie buiten het onderwijs. Wat kan er worden gezegd over de omvang van de groep die beschikbaar is voor een baan binnen het onderwijs?

De belangrijkste groep wordt uiteraard gevormd door degenen die op dit moment reeds binnen het onderwijs werkzaam zijn: 63% van alle afgestudeerden³⁸. Een tweede groep die

36. Van alle havo'ers en vwo'ers die een vervolgopleiding zijn gaan volgen, heeft 54% nog een andere opleiding overwogen. Hiervan heeft 7% een lerarenopleiding overwogen. Van hen is uiteindelijk 79% een opleiding buiten het hpo gaan volgen (tabel 2.10).

37. Van de havo'ers en vwo'ers die een vervolgopleiding aan het hpo zijn gaan volgen (9%), heeft 43% een andere opleiding overwogen, waarvan 79% buiten het hpo (tabel 2.9).

38. Tot de beroepsbevolking behoort 88% van de afgestudeerden. Hiervan werkt 94% en 77% van de werkenden werkt binnen het door de overheid bekostigde onderwijs (tabel 3.10 en tabel 3.11).

in beginsel beschikbaar is voor een baan binnen het onderwijs wordt gevormd door de afgestudeerden die werkloos zijn. Dit bedraagt 5% van alle afgestudeerden³⁹. Aangenomen dat zij ook allemaal binnen het onderwijs zouden willen en kunnen werken, neemt het percentage afgestudeerden dat beschikbaar is voor een baan binnen het onderwijs met 5%-punt toe. Afgestudeerden die niet tot de beroepsbevolking behoren maar na het hpo een vervolgopleiding in het hpo gaan volgen, zijn in beginsel ook beschikbaar. Zij gaan immers een andere lerarenopleiding volgen en zullen daarna waarschijnlijk binnen het onderwijs gaan werken. Deze groep⁴⁰ bestaat uit 1% van alle afgestudeerde hpo'ers⁴¹. Dit betekent dat de totale omvang van de groep afgestudeerden die daadwerkelijk beschikbaar is voor een baan binnen het onderwijs bijna 70% bedraagt. De 'weglek' na het hpo bedraagt derhalve zo'n 30%.

Tweederde van de 'weglek' heeft een baan buiten het onderwijs. Op grond van de data in de Onderwijsmonitor kan geen uitspraak worden gedaan of deze groep eventueel wel beschikbaar is voor een baan binnen het onderwijs of dat ze een bewuste keuze hebben gemaakt om buiten het onderwijs te gaan werken. Voor een deel van deze groep zal gelden dat ze een potentieel aan te boren reservoir vormen. Dit geldt met name voor degenen die een baan buiten het onderwijs hebben, maar onvoldoende ontwikkelingsmogelijkheden in hun huidige functie zien. Eveneens vormen degenen die geen hoofdfunctie binnen het onderwijs bekleden, maar wel nevenfuncties binnen het onderwijs hebben een potentieel. Van de winst die hiermee geboekt zou kunnen worden, kan tegelijkertijd echter worden aangenomen dat deze min of meer weg zal vallen tegen een mogelijk verlies aan werkenden binnen het onderwijs. De redenen hiervoor kunnen zijn dat ook werkenden binnen het onderwijs soms onvoldoende ontwikkelingsmogelijkheden zien of dat ze liever buiten het onderwijs gaan werken. Ook werkenden die achteraf niet opnieuw voor het hpo zouden kiezen, moeten als twijfelgevallen voor behoud binnen het onderwijs worden aangemerkt. Afgestudeerden die zich na het hpo niet aanbieden op de arbeidsmarkt en ook geen vervolgopleiding binnen het hpo of in het geheel geen vervolgopleiding gaan volgen, moeten waarschijnlijk als verloren voor het ambt van leraar worden beschouwd.

Niet alleen direct na de hpo-opleiding is er sprake van een 'weglek'. Ook verderop in de loopbaan kunnen degenen die reeds binnen het onderwijs werkzaam zijn, besluiten om een baan buiten het eigen vakgebied te zoeken. Uit hoofdstuk 4 volgt dat van de hpo'ers die binnen het onderwijs werken – 63% van alle afgestudeerden – zo'n 7% verwacht over vijf jaar niet meer in het vakgebied werkzaam te zijn. Over vijf jaar zal er dus vermoedelijk nog een extra 'weglek' van 5% van alle afgestudeerden optreden.

39. Tot de beroepsbevolking behoort 88% van de afgestudeerden. Hiervan is 6% werkloos.

40. Exclusief degenen die de vervolgopleiding in het hpo al voortijdig hebben verlaten.

41. Van alle afgestudeerde hpo'ers behoort 12% niet tot de beroepsbevolking. Hiervan is 57% een vervolgopleiding gaan volgen na het hpo, waarvan 18% wederom binnen het hpo; 88% volgt deze vervolgopleiding in het hpo nog steeds of heeft reeds het diploma behaald.

Referenties

- Allen, J.P. en G.W.M. Ramaekers (1998), *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs*, *Hbo-Monitor 1997*, Voorlichtingsdienst HBO-Raad, Den Haag.
- Bal, J.M. en J.F.M. de Jonge (1994), *Wie gaat er in het onderwijs werken?*, Research voor Beleid, Leiden.
- Fontein, P., I. van der Neut, H. Senders en M. Vermeulen (1997), *Ramingen arbeidsmarkt primair onderwijs, Methoden en de belangrijkste uitkomsten van de beleidsarme variant: 1996-2007*, IVA/EIT, Tilburg.
- Hoffius, R., P. Pameijer en B. Vriend (1995), *Arbeidsmarktpositie en mobiliteit van PABO-afgestudeerden*, B&A Groep, Den Haag.
- Loo, P.J.E. van de, G.W.M. Ramaekers, R.K.W. van der Velden en H.M. Zuurbier (1996), *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs*, *Hbo-Monitor 1995*, Voorlichtingsdienst HBO-Raad, Den Haag.
- Loo, P.J.E. van de, R.K.W. van der Velden en H.M. Zuurbier (1997), *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs*, *Hbo-Monitor 1996*, Voorlichtingsdienst HBO-Raad, Den Haag.
- Luijten, M.C.G., J.E. Marinus en J.M. Bal (1995), *Wie gaat er in het onderwijs werken?*, Research voor Beleid, Leiden.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1997), *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002*, ROA-R-1997/7, Maastricht.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1998), *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1997*, ROA-R-1998/5, Maastricht.
- Sennema, E.J. (1990), *Wie gaat er in het onderwijs werken?*, Research voor Beleid, Leiden.
- Velden, R.K.W. van der en M.H.J. Wolbers (1998), *Aanvangssalarissen van schoolverlaters werkzaam in de overheidssector*, Ministerie van Binnenlandse Zaken, Den Haag.

Bijlage 1 Opleidingenclassificatie hoger pedagogisch onderwijs

Deze bijlage geeft aan welke indeling is gehanteerd bij het groeperen van de verschillende opleidingen binnen het hpo tot clusters en vakken. Bij het samenstellen van deze opleidingenclassificatie zijn de Studiegids hoger onderwijs van het Landelijk Dienstverlenend Centrum voor studie- en beroepskeuzevoorlichting (LDC) en de Hbo-Almanak als uitgangspunten genomen.

Hbo leraar basisonderwijs

- Leraar basisonderwijs
- Leraar speciaal onderwijs
- Pabo Rotterdam
- Pabo Heemstede
- Pabo Den Haag
- Pabo Dordrecht
- Pabo Emmen
- Pabo Groningen
- Pabo Mariënborg
- Leraar basisonderwijs Montessori

Hbo leraar vo taal (2e gr.)

- Leraar vo Arabisch (2e gr.)
- Leraar vo Duits (2e gr.)
- Leraar vo Engels (2e gr.)
- Leraar vo Frans (2e gr.)
- Leraar vo Fries (2e gr.)
- Leraar vo Nederlands (2e gr.)
- Leraar vo Spaans (2e gr.)
- Leraar vo Russisch (2e gr.)
- Leraar vo Turks (2e gr.)

Hbo leraar vo maatschappij (2e gr.)

- Leraar vo aardrijkskunde (2e gr.)
- Leraar vo algemene economie (2e gr.)
- Leraar vo bedrijfseconomie (2e gr.)
- Leraar vo geschiedenis (2e gr.)
- Leraar vo godsdienst (2e gr.)
- Leraar vo islam-godsdienst (2e gr.)
- Leraar vo maatschappijleer (2e gr.)
- Leraar vo omgangskunde (2e gr.)
- Leraar vo pedagogiek (2e gr.)
- Leraar vo techniek (2e gr.)
- Leraar vo verzorging/gezondheidskunde (2e gr.)
- Leraar vo verzorging/huishoudkunde (2e gr.)

Hbo leraar vo expressie (2e gr.)

- Leraar vo handvaardigheid (2e gr.)
- Leraar vo tekenen (2e gr.)
- Leraar vo textiele werkvormen (2e gr.)

Hbo leraar vo techniek (2e gr.)

- Leraar vo bouwkunde (2e gr.)
- Leraar vo bouwtechniek (2e gr.)
- Leraar vo consumptieve techniek (2e gr.)
- Leraar vo electrotechniek (2e gr.)
- Leraar vo grafische techniek (2e gr.)
- Leraar vo installatietechniek (2e gr.)
- Leraar vo mechanische techniek (2e gr.)
- Leraar vo motorvoertuigentechniek (2e gr.)
- Leraar vo werktuigbouwkunde (2e gr.)

Hbo leraar vo taal (1e gr.)

- Leraar vo Arabisch (1e gr.)
- Leraar vo Duits (1e gr.)
- Leraar vo Engels (1e gr.)
- Leraar vo Frans (1e gr.)
- Leraar vo Fries (1e gr.)
- Leraar vo Nederlands (1e gr.)
- Leraar vo Spaans (1e gr.)
- Leraar vo Turks (1e gr.)

Hbo leraar vo maatschappij (1e gr.)

- Leraar vo aardrijkskunde (1e gr.)
- Leraar vo algemene economie (1e gr.)
- Leraar vo bedrijfseconomie (1e gr.)
- Leraar vo geschiedenis (1e gr.)
- Leraar vo godsdienst (1e gr.)
- Leraar vo godsdienst pastoraal werk (1e gr.)
- Leraar vo maatschappijleer (1e gr.)

Hbo leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)

Hbo leraar vo exact (1e/2e gr.)

- Hbo leraar vo exact (2e gr.)
 - Leraar vo biologie (2e gr.)
 - Leraar vo natuurkunde (2e gr.)
 - Leraar vo scheikunde (2e gr.)
 - Leraar vo wiskunde (2e gr.)
- Bedrijfswiskunde
- Hbo leraar vo exact (1e gr.)
 - Leraar vo biologie (1e gr.)
 - Leraar vo natuurkunde (1e gr.)
 - Leraar vo scheikunde (1e gr.)
 - Leraar vo wiskunde (1e gr.)

Hpo vo overige combinaties (2e gr.)

- Leraar vo taal combinaties (2e gr.)
- Leraar vo maatschappij combinaties (2e gr.)
- Leraar vo exact combinaties (2e gr.)
- Leraar vo expressie combinaties (2e gr.)
- Leraar vo taal & maatschappij combinaties (2e gr.)
- Leraar vo exact & maatschappij combinaties (2e gr.)
- Leraar vo taal & exact combinaties (2e gr.)
- Leraar vo taal & expressie combinaties (2e gr.)
- Leraar vo expressie & maatschappij combinaties (2e gr.)
- Leraar vo exact & expressie combinaties (2e gr.)
- Leraar vo 2-vak (2e gr.)

Hbo Algemene beroepenvariant Onderwijs

Algemene beroepenvariant Godsdienst (2e gr.)

Algemene beroepenvariant Hogere kaderopleiding pedagogiek

Bijlage 2 Statistisch supplement

Deze bijlage bevat een beknopte weergave van onderwerpen die in hoofdstuk twee tot en met vijf aan bod zijn gekomen maar dan in de vorm van een tabellenset en per te onderscheiden vak binnen het hpo. Vakken waarin minder dan 25 respondenten hun (eerste of tweede graads) lerarenopleiding hebben afgesloten zijn niet gepresenteerd (zie ook paragraaf 1.2). Indien in een tabel geen betrouwbaar cijfer kan worden gegeven omdat de percenteerbasis uit minder dan tien respondenten bestaat, is dit weergegeven met het teken - (een streepje). De nummers van de tabellen in deze bijlage komen overeen met de nummers van de tabellen en figuren in de hoofdstukken twee tot en met vijf.

Tabel B2.12

Gediplomeerde uitstroom uit het hpo verbijzonderd naar geslacht, onderwijsvorm en onderwijsbevoegdheid

Vak	Geslacht		Onderwijsvorm		Bevoegdheid	
	man %	vrouw %	voltijd %	deeltijd %	ja %	nee %
Leraar basisonderwijs	14	86	75	25	100	0
Duits (2e gr.)	24	76	37	63	88	12
Engels (1e/2e gr.)	26	74	68	32	85	15
Frans (1e/2e gr.)	13	88	50	50	81	19
Nederlands (1e/2e gr.)	15	85	56	45	64	36
Aardrijkskunde (2e gr.)	46	54	97	3	70	30
Algemene economie (1e/2e gr.)	73	27	78	22	77	23
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	52	49	58	42	74	26
Geschiedenis (1e/2e gr.)	40	61	58	42	52	48
Godsdienst (1e/2e gr.)	20	80	0	100	46	54
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	28	73	85	15	42	59
Omgangskunde (2e gr.)	12	88	22	78	90	10
Pedagogiek (2e gr.)	17	84	0	100	53	47
Techniek (2e gr.)	69	31	4	96	78	22
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	13	87	82	18	54	46
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	23	77	54	46	50	50
Biologie (2e gr.)	54	46	60	40	81	19
Natuurkunde (1e/2e gr.)	78	22	46	54	97	3
Wiskunde (1e/2e gr.)	49	51	48	52	87	13
Handvaardigheid (2e gr.)	17	83	85	15	98	2
Tekenen (2e gr.)	16	84	91	9	63	37
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	54	46	100	0	84	16
Hogere kaderopleiding pedagogiek	28	72	0	100	x	x

x = geen voldoende betrouwbaar cijfer beschikbaar

Tabel B2.13
Hoogste vooropleiding van afgestudeerde hpo'ers

Vak	Havo	Vwo	(K)Mbo/llw/ in-service	Hbo	Wo	Anders
	%	%	%	%	%	%
Leraar basisonderwijs	55	12	11	10	5	7
Duits (2e gr.)	38	19	17	12	0	14
Engels (1e/2e gr.)	49	13	18	9	3	7
Frans (1e/2e gr.)	43	16	12	10	7	13
Nederlands (1e/2e gr.)	54	11	13	15	0	7
Aardrijkskunde (2e gr.)	52	23	19	3	0	3
Algemene economie (1e/2e gr.)	23	8	58	12	0	0
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	15	17	32	24	2	11
Geschiedenis (1e/2e gr.)	55	14	6	17	4	3
Godsdienst (1e/2e gr.)	22	22	7	23	3	24
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	35	29	28	2	4	2
Omgangskunde (2e gr.)	25	11	31	17	3	12
Pedagogiek (2e gr.)	18	17	29	31	2	3
Techniek (2e gr.)	11	6	37	32	4	9
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	37	11	25	17	0	9
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	23	17	45	10	0	5
Biologie (2e gr.)	45	19	14	11	5	6
Natuurkunde (1e/2e gr.)	27	32	8	26	7	0
Wiskunde (1e/2e gr.)	38	26	9	22	5	1
Handvaardigheid (2e gr.)	53	10	17	13	0	7
Tekenen (2e gr.)	62	4	24	6	0	4
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	50	28	19	2	0	1
Hogere kaderopleiding pedagogiek	25	8	6	46	6	10

Tabel B3.3

Maatschappelijke positie van afgestudeerde hpo'ers ongeveer anderhalf jaar na afstuderen

Vak	Betaald werk %	Student %	Werkloos %	Anders %
Leraar basisonderwijs	93	4	3	1
Duits (2e gr.)	88	4	5	3
Engels (1e/2e gr.)	82	8	8	2
Frans (1e/2e gr.)	81	4	12	3
Nederlands (1e/2e gr.)	84	11	4	3
Aardrijkskunde (2e gr.)	73	17	5	5
Algemene economie (1e/2e gr.)	99	0	0	1
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	92	3	5	0
Geschiedenis (1e/2e gr.)	72	15	7	7
Godsdienst (1e/2e gr.)	52	26	10	13
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	87	13	0	0
Omgangskunde (2e gr.)	88	0	8	4
Pedagogiek (2e gr.)	80	0	11	9
Techniek (2e gr.)	95	0	3	3
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	89	2	9	0
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	100	0	0	0
Biologie (2e gr.)	68	20	9	3
Natuurkunde (1e/2e gr.)	91	3	6	0
Wiskunde (1e/2e gr.)	90	4	4	3
Handvaardigheid (2e gr.)	73	10	10	7
Tekenen (2e gr.)	61	23	10	6
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	87	9	2	2
Hogere kaderopleiding pedagogiek	92	8	0	0

Tabel B3.4

Doorstroom van afgestudeerde hpo'ers naar een vervolgopleiding

Vak	Doorstroom vervolgopleiding % ja	Waarvan:	
		naar hbo %	naar wo %
Leraar basisonderwijs	22	79	20
Duits (2e gr.)	25	-	-
Engels (1e/2e gr.)	38	57	43
Frans (1e/2e gr.)	15	-	-
Nederlands (1e/2e gr.)	21	28	70
Aardrijkskunde (2e gr.)	39	28	69
Algemene economie (1e/2e gr.)	10	-	-
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	17	-	-
Geschiedenis (1e/2e gr.)	33	35	65
Godsdienst (1e/2e gr.)	34	35	65
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	33	39	61
Omgangskunde (2e gr.)	3	-	-
Pedagogiek (2e gr.)	40	77	23
Techniek (2e gr.)	0	x	x
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	5	-	-
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	13	-	-
Biologie (2e gr.)	30	45	43
Natuurkunde (1e/2e gr.)	15	-	-
Wiskunde (1e/2e gr.)	26	89	11
Handvaardigheid (2e gr.)	20	-	-
Tekenen (2e gr.)	35	73	27
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	22	75	25
Hogere kaderopleiding pedagogiek	42	17	83

x = deze combinatie komt niet voor

Tabel B3.6

Oordeel over de aansluiting tussen de hpo-opleiding en de vervolgopleiding

Vak	Goed %	Voldoende %	Matig %	Slecht %
Leraar basisonderwijs	54	34	10	2
Duits (2e gr.)	-	-	-	-
Engels (1e/2e gr.)	36	40	17	8
Frans (1e/2e gr.)	50	36	0	14
Nederlands (1e/2e gr.)	44	42	9	5
Aardrijkskunde (2e gr.)	56	33	8	3
Algemene economie (1e/2e gr.)	-	-	-	-
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	-	-	-	-
Geschiedenis (1e/2e gr.)	50	28	13	10
Godsdienst (1e/2e gr.)	67	10	23	0
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	53	15	25	8
Omgangskunde (2e gr.)	-	-	-	-
Pedagogiek (2e gr.)	49	38	13	0
Techniek (2e gr.)	x	x	x	x
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	-	-	-	-
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	-	-	-	-
Biologie (2e gr.)	32	20	23	26
Natuurkunde (1e/2e gr.)	-	-	-	-
Wiskunde (1e/2e gr.)	59	17	21	3
Handvaardigheid (2e gr.)	-	-	-	-
Tekenen (2e gr.)	42	36	22	0
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	47	42	12	0
Hogere kaderopleiding pedagogiek	48	24	24	5

x = deze combinatie komt niet voor

Tabel B3.7
Zoeken naar betaald werk

Vak	Actief zoeken tijdens of na hpo-opl. % ja	Waarvan begonnen met zoeken:		
		Vóór afstud. %	Binnen 1 maand na afstud. %	Ná afstud. %
Leraar basisonderwijs	82	61	30	9
Duits (2e gr.)	81	62	23	16
Engels (1e/2e gr.)	80	51	28	21
Frans (1e/2e gr.)	89	49	30	22
Nederlands (1e/2e gr.)	65	56	32	13
Aardrijkskunde (2e gr.)	75	54	22	24
Algemene economie (1e/2e gr.)	76	33	46	22
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	62	55	26	19
Geschiedenis (1e/2e gr.)	73	54	28	19
Godsdienst (1e/2e gr.)	46	59	33	8
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	71	60	22	18
Omgangskunde (2e gr.)	65	38	44	18
Pedagogiek (2e gr.)	57	82	8	10
Techniek (2e gr.)	37	68	7	26
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	90	74	10	16
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	80	62	20	18
Biologie (2e gr.)	75	58	25	17
Natuurkunde (1e/2e gr.)	71	92	9	0
Wiskunde (1e/2e gr.)	76	64	20	16
Handvaardigheid (2e gr.)	80	43	35	22
Tekenen (2e gr.)	80	53	28	19
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	86	59	35	6
Hogere kaderopleiding pedagogiek	45	56	17	28

Tabel B3.8

Zoeken naar betaald werk binnen en/of buiten het door de overheid bekostigde onderwijs

Vak	Binnen %	Buiten %	Binnen & buiten %
Leraar basisonderwijs	78	3	19
Duits (2e gr.)	42	6	52
Engels (1e/2e gr.)	42	18	40
Frans (1e/2e gr.)	15	17	68
Nederlands (1e/2e gr.)	37	32	31
Aardrijkskunde (2e gr.)	25	32	43
Algemene economie (1e/2e gr.)	56	28	17
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	20	44	36
Geschiedenis (1e/2e gr.)	21	50	28
Godsdienst (1e/2e gr.)	5	41	54
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	22	63	15
Omgangskunde (2e gr.)	30	14	56
Pedagogiek (2e gr.)	32	24	44
Techniek (2e gr.)	68	0	32
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	22	36	43
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	19	60	20
Biologie (2e gr.)	29	23	48
Natuurkunde (1e/2e gr.)	64	10	27
Wiskunde (1e/2e gr.)	59	12	29
Handvaardigheid (2e gr.)	21	9	70
Tekenen (2e gr.)	12	41	47
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	22	12	67
Hogere kaderopleiding pedagogiek	22	22	56

Tabel B3.9

Percentage hpo'ers dat binnen het door de overheid bekostigde onderwijs heeft gewerkt

Vak	Vóór of tijdens de opleiding % ja	Ná de opleiding % ja
Leraar basisonderwijs	12	95
Duits (2e gr.)	33	88
Engels (1e/2e gr.)	24	68
Frans (1e/2e gr.)	17	46
Nederlands (1e/2e gr.)	28	55
Aardrijkskunde (2e gr.)	17	58
Algemene economie (1e/2e gr.)	38	66
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	29	48
Geschiedenis (1e/2e gr.)	26	20
Godsdienst (1e/2e gr.)	27	51
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	21	27
Omgangskunde (2e gr.)	45	44
Pedagogiek (2e gr.)	44	58
Techniek (2e gr.)	76	90
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	31	44
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	34	33
Biologie (2e gr.)	25	46
Natuurkunde (1e/2e gr.)	50	70
Wiskunde (1e/2e gr.)	38	65
Handvaardigheid (2e gr.)	20	78
Tekenen (2e gr.)	12	28
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	6	66
Hogere kaderopleiding pedagogiek	56	53

Tabel B3.10

Werkloosheid onder afgestudeerde hpo'ers

Vak	Beroepsbevolking	Waarvan:
	% ja	werkloze beroepsbevolking %
Leraar basisonderwijs	92	4
Duits (2e gr.)	84	6
Engels (1e/2e gr.)	85	9
Frans (1e/2e gr.)	89	16
Nederlands (1e/2e gr.)	86	2
Aardrijkskunde (2e gr.)	70	9
Algemene economie (1e/2e gr.)	99	0
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	96	6
Geschiedenis (1e/2e gr.)	78	15
Godsdienst (1e/2e gr.)	46	0
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	86	0
Omgangskunde (2e gr.)	82	8
Pedagogiek (2e gr.)	89	12
Techniek (2e gr.)	93	3
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	97	10
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	96	5
Biologie (2e gr.)	73	14
Natuurkunde (1e/2e gr.)	96	7
Wiskunde (1e/2e gr.)	89	9
Handvaardigheid (2e gr.)	68	15
Tekenen (2e gr.)	70	22
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	87	9
Hogere kaderopleiding pedagogiek	90	4

Tabel B3.11

Percentage hpo'ers dat binnen het door de overheid bekostigde onderwijs werkzaam is

Vak	%
Leraar basisonderwijs	96
Duits (2e gr.)	79
Engels (1e/2e gr.)	69
Frans (1e/2e gr.)	39
Nederlands (1e/2e gr.)	45
Aardrijkskunde (2e gr.)	47
Algemene economie (1e/2e gr.)	63
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	40
Geschiedenis (1e/2e gr.)	25
Godsdienst (1e/2e gr.)	47
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	27
Omgangskunde (2e gr.)	59
Pedagogiek (2e gr.)	44
Techniek (2e gr.)	89
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	39
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	34
Biologie (2e gr.)	34
Natuurkunde (1e/2e gr.)	71
Wiskunde (1e/2e gr.)	67
Handvaardigheid (2e gr.)	68
Tekenen (2e gr.)	23
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	52
Hogere kaderopleiding pedagogiek	65

Tabel B4.1
Wijze waarop werkende hpo'ers aan hun baan zijn gekomen

Vak	1		2		3		4		Wervingskanaal		6		7		8		9	
	%		%		%		%		%		%		%		%		%	
Leraar basisonderwijs	5		1		26		14		13		3		12		7		19	
Duits (2e gr.)	21		12		29		10		4		4		0		19		2	
Engels (1e/2e gr.)	13		22		26		12		6		2		4		11		3	
Frans (1e/2e gr.)	13		39		31		7		0		0		3		2		6	
Nederlands (1e/2e gr.)	8		14		27		9		5		0		9		12		17	
Aardrijkskunde (2e gr.)	24		18		31		6		10		0		7		0		5	
Algemene economie (1e/2e gr.)	11		8		44		18		0		6		2		9		15	
Bedrijfsconomie (1e/2e gr.)	7		17		31		6		5		4		7		7		4	
Geschiedenis (1e/2e gr.)	9		17		27		6		7		0		14		13		7	
Godsdienst (1e/2e gr.)	0		0		36		0		0		7		22		26		8	
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	3		6		23		11		17		0		6		13		20	
Omgangskunde (2e gr.)	10		5		25		14		12		5		17		0		13	
Pedagogiek (2e gr.)	5		3		33		10		12		0		13		14		11	
Techniek (2e gr.)	7		4		47		9		5		2		17		8		2	
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	12		32		10		2		11		7		11		14		2	
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	8		30		13		13		9		0		12		14		0	
Biologie (2e gr.)	15		9		27		14		9		3		5		9		9	
Natuurkunde (1e/2e gr.)	4		2		52		16		8		0		8		8		0	
Wiskunde (1e/2e gr.)	14		8		39		15		6		2		7		4		6	
Handvaardigheid (2e gr.)	5		24		23		15		0		5		5		10		15	
Tekenen (2e gr.)	12		7		32		8		4		0		3		22		13	
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	4		6		24		13		8		12		6		16		11	
Hogere kaderopleiding pedagogiek	2		7		48		9		5		0		11		5		14	

1 = arbeidsbureau; 2 = uitzendbureau, commercieel bemiddelingsbureau; 3 = reactie op advertentie; 4 = open sollicitatie; 5 = stage; 6 = hogeschool (docent/vacaturebank/alumnibureau e.d.); 7 = eerder werk, interne vacature; 8 = familie, vrienden, kennissen; 9 = anders

Tabel B4.2

Dienstverbanden van werkende hpo'ers

Vak	Werk via uitzendbureau %	Loondienst bij werkgever %	Oproepkracht %	Anders %
Leraar basisonderwijs	1	88	6	5
Duits (2e gr.)	6	84	4	6
Engels (1e/2e gr.)	19	76	2	4
Frans (1e/2e gr.)	11	89	0	0
Nederlands (1e/2e gr.)	4	81	1	14
Aardrijkskunde (2e gr.)	8	92	0	0
Algemene economie (1e/2e gr.)	2	95	0	3
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	1	97	0	1
Geschiedenis (1e/2e gr.)	10	79	2	10
Godsdienst (1e/2e gr.)	0	52	0	48
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	3	85	3	9
Omgangskunde (2e gr.)	5	73	5	18
Pedagogiek (2e gr.)	0	95	0	5
Techniek (2e gr.)	0	98	0	2
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	0	91	9	0
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	16	84	0	0
Biologie (2e gr.)	3	91	0	6
Natuurkunde (1e/2e gr.)	0	98	0	2
Wiskunde (1e/2e gr.)	0	93	0	7
Handvaardigheid (2e gr.)	19	71	10	0
Tekenen (2e gr.)	7	76	4	13
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	4	88	1	8
Hogere kaderopleiding pedagogiek	0	93	0	7

Tabel B4.3

Aanstellingen van werkende hpo'ers

Vak	Tijdelijk ter vervanging %	Tijdelijk zonder uitzicht vast %	Tijdelijk met uitzicht vast %	Vast %
Leraar basisonderwijs	19	6	25	51
Duits (2e gr.)	24	12	18	46
Engels (1e/2e gr.)	29	6	29	36
Frans (1e/2e gr.)	9	9	16	65
Nederlands (1e/2e gr.)	6	10	26	58
Aardrijkskunde (2e gr.)	13	3	33	51
Algemene economie (1e/2e gr.)	1	2	29	68
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	5	6	29	60
Geschiedenis (1e/2e gr.)	10	12	25	53
Godsdienst (1e/2e gr.)	33	5	5	57
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	7	11	36	46
Omgangskunde (2e gr.)	19	6	18	58
Pedagogiek (2e gr.)	5	0	13	82
Techniek (2e gr.)	0	0	13	87
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	30	0	2	69
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	7	19	24	50
Biologie (2e gr.)	13	9	25	53
Natuurkunde (1e/2e gr.)	8	2	17	73
Wiskunde (1e/2e gr.)	4	3	20	74
Handvaardigheid (2e gr.)	27	20	37	16
Tekenen (2e gr.)	13	16	33	38
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	19	13	31	38
Hogere kaderopleiding pedagogiek	0	0	7	93

Tabel B4.4

Nevenfunctie(s) werkende hpo'ers

	Nevenfunctie(s)	Waarvan:	
		binnen onderwijs %	buiten onderwijs %
Werkenden binnen het onderwijs			
Leraar basisonderwijs	12	33	67
Duits (2e gr.)	13	-	-
Engels (1e/2e gr.)	24	21	79
Frans (1e/2e gr.)	24	-	-
Nederlands (1e/2e gr.)	15	-	-
Aardrijkskunde (2e gr.)	19	-	-
Algemene economie (1e/2e gr.)	27	-	-
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	27	-	-
Geschiedenis (1e/2e gr.)	26	-	-
Godsdienst (1e/2e gr.)	-	-	-
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	-	-	-
Omgangskunde (2e gr.)	31	-	-
Pedagogiek (2e gr.)	9	-	-
Techniek (2e gr.)	20	-	-
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	35	-	-
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	-	-	-
Biologie (2e gr.)	28	-	-
Natuurkunde (1e/2e gr.)	6	-	-
Wiskunde (1e/2e gr.)	12	-	-
Handvaardigheid (2e gr.)	32	-	-
Tekenen (2e gr.)	0	x	x
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	69	25	76
Hogere kaderopleiding pedagogiek	32	-	-

x = deze combinatie komt niet voor

Tabel B4.5

Aantal arbeidsuren van werkende hpo'ers*

	Hoofdfunctie (excl. nevenfunct.) gemiddeld	Meer dan 32 uur (excl. nevenfunct.) %	Totaal (incl. nevenfunct.) gemiddeld
Werkenden binnen het onderwijs			
Leraar basisonderwijs	33,6	69	34,5
Duits (2e gr.)	26,7	29	28,5
Engels (1e/2e gr.)	27,1	34	29,5
Frans (1e/2e gr.)	25,0	17	26,3
Nederlands (1e/2e gr.)	30,2	39	31,8
Aardrijkskunde (2e gr.)	29,6	40	30,8
Algemene economie (1e/2e gr.)	36,2	65	37,8
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	32,3	52	34,1
Geschiedenis (1e/2e gr.)	29,0	37	30,8
Godsdienst (1e/2e gr.)	-	-	-
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	-	-	-
Omgangskunde (2e gr.)	24,4	19	25,8
Pedagogiek (2e gr.)	28,6	28	29,4
Techniek (2e gr.)	33,5	61	35,4
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	25,6	24	29,9
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	-	-	-
Biologie (2e gr.)	26,5	34	28,1
Natuurkunde (1e/2e gr.)	35,7	64	36,7
Wiskunde (1e/2e gr.)	31,9	49	32,8
Handvaardigheid (2e gr.)	25,0	24	31,2
Tekenen (2e gr.)	26,7	15	26,7
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	27,2	28	33,8
Hogere kaderopleiding pedagogiek	30,7	50	33,2

* 1,5 arbeidsuur = 1 lesuur

Tabel B4.6

Inkomen van werkende hpo'ers (bruto, afgerond op tientallen guldens respectievelijk dubbel'tjes)

Vak	Hoofdfunctie (excl. nevenfuncties)		Totaal (incl. nevenfuncties)	
	maandloon	uurloon	maandloon	uurloon
Leraar basisonderwijs	3.340	23,10	3.420	23,00
Duits (2e gr.)	3.270	26,00	3.430	25,80
Engels (1e/2e gr.)	3.070	24,90	3.270	23,50
Frans (1e/2e gr.)	2.730	20,40	2.810	20,30
Nederlands (1e/2e gr.)	3.410	23,70	3.550	23,60
Aardrijkskunde (2e gr.)	2.920	20,20	2.990	20,00
Algemene economie (1e/2e gr.)	3.670	22,90	3.800	23,10
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	3.880	25,30	4.120	25,60
Geschiedenis (1e/2e gr.)	3.070	22,10	3.240	22,20
Godsdienst (1e/2e gr.)	3.030	27,80	3.470	28,40
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	3.260	22,00	3.480	22,40
Omgangskunde (2e gr.)	4.000	31,10	4.250	32,10
Pedagogiek (2e gr.)	3.550	28,80	3.560	28,80
Techniek (2e gr.)	4.130	29,40	4.280	29,80
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	2.960	23,30	3.350	22,70
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	3.340	25,40	3.700	28,60
Biologie (2e gr.)	3.420	24,00	3.630	24,10
Natuurkunde (1e/2e gr.)	4.090	26,70	4.200	26,70
Wiskunde (1e/2e gr.)	3.570	24,60	3.630	24,50
Handvaardigheid (2e gr.)	2.470	22,60	2.950	22,30
Tekenen (2e gr.)	2.340	18,30	2.440	17,90
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	2.510	20,30	2.890	19,80
Hogere kaderopleiding pedagogiek	4.080	31,70	4.360	32,40

Tabel B4.8

Percentage werkende hpo'ers met een baan op minimaal het eigen opleidingsniveau en met een baan in eigen of aanverwante richting

Vak	Minimaal eigen niveau %	Eigen of aanverwante richting %
Leraar basisonderwijs	97	93
Duits (2e gr.)	79	89
Engels (1e/2e gr.)	83	70
Frans (1e/2e gr.)	55	44
Nederlands (1e/2e gr.)	75	60
Aardrijkskunde (2e gr.)	66	51
Algemene economie (1e/2e gr.)	97	83
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	81	89
Geschiedenis (1e/2e gr.)	68	47
Godsdienst (1e/2e gr.)	90	58
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	68	72
Omgangskunde (2e gr.)	73	80
Pedagogiek (2e gr.)	64	84
Techniek (2e gr.)	90	96
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	75	67
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	49	68
Biologie (2e gr.)	70	69
Natuurkunde (1e/2e gr.)	90	77
Wiskunde (1e/2e gr.)	87	84
Handvaardigheid (2e gr.)	75	73
Tekenen (2e gr.)	53	59
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	71	81
Hogere kaderopleiding pedagogiek	91	86

Tabel B4.9

Percentage hpo'ers met een baan waarvoor werkervaring werd vereist door de werkgever

Vak	Werkervaring vereist % ja
Leraar basisonderwijs	35
Duits (2e gr.)	39
Engels (1e/2e gr.)	46
Frans (1e/2e gr.)	46
Nederlands (1e/2e gr.)	55
Aardrijkskunde (2e gr.)	29
Algemene economie (1e/2e gr.)	49
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	51
Geschiedenis (1e/2e gr.)	56
Godsdienst (1e/2e gr.)	81
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	59
Omgangskunde (2e gr.)	70
Pedagogiek (2e gr.)	49
Techniek (2e gr.)	46
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	53
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	49
Biologie (2e gr.)	58
Natuurkunde (1e/2e gr.)	32
Wiskunde (1e/2e gr.)	34
Handvaardigheid (2e gr.)	32
Tekenen (2e gr.)	50
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	45
Hogere kaderopleiding pedagogiek	69

Tabel B4.10

Algemeen oordeel over de aansluiting van de hoofdfunctie op de hpo-opleiding

Vak	Goed of voldoende %	Matig of slecht %
Leraar basisonderwijs	88	12
Duits (2e gr.)	55	46
Engels (1e/2e gr.)	59	41
Frans (1e/2e gr.)	59	41
Nederlands (1e/2e gr.)	53	47
Aardrijkskunde (2e gr.)	62	38
Algemene economie (1e/2e gr.)	92	8
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	74	26
Geschiedenis (1e/2e gr.)	47	53
Godsdienst (1e/2e gr.)	67	33
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	87	13
Omgangskunde (2e gr.)	95	5
Pedagogiek (2e gr.)	68	33
Techniek (2e gr.)	78	23
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	51	49
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	87	13
Biologie (2e gr.)	70	30
Natuurkunde (1e/2e gr.)	75	25
Wiskunde (1e/2e gr.)	70	31
Handvaardigheid (2e gr.)	54	46
Tekenen (2e gr.)	41	59
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	78	22
Hogere kaderopleiding pedagogiek	86	14

Tabel B4.11

Loopbaanmogelijkheden van werkende hpo'ers (1)

Vak	Voldoende ontwikkelingsmogelijkheden in hoofdfunctie			Nee %
	Ja binnen zelfde bedrijf/ organisatie %	Ja in ander bedrijf/ organisatie %	Ja binnen of buiten bedrijf/ organisatie %	
Leraar basisonderwijs	46	3	40	11
Duits (2e gr.)	29	4	30	37
Engels (1e/2e gr.)	29	9	30	32
Frans (1e/2e gr.)	24	5	36	35
Nederlands (1e/2e gr.)	37	10	35	19
Aardrijkskunde (2e gr.)	31	5	37	28
Algemene economie (1e/2e gr.)	38	4	49	9
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	35	14	27	25
Geschiedenis (1e/2e gr.)	32	9	30	30
Godsdienst (1e/2e gr.)	42	0	44	14
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	22	6	43	29
Omgangskunde (2e gr.)	39	5	52	5
Pedagogiek (2e gr.)	20	4	42	34
Techniek (2e gr.)	32	4	18	46
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	23	10	34	33
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	32	5	56	8
Biologie (2e gr.)	39	0	41	21
Natuurkunde (1e/2e gr.)	21	0	48	31
Wiskunde (1e/2e gr.)	44	2	38	16
Handvaardigheid (2e gr.)	26	3	51	20
Tekenen (2e gr.)	25	3	50	22
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	24	4	37	36
Hogere kaderopleiding pedagogiek	30	7	26	37

Tabel B4.12

Loopbaanmogelijkheden van werkende hpo'ers (2)

Vak	Binnen één jaar promotie naar een hogere functie % ja
Leraar basisonderwijs	3
Duits (2e gr.)	6
Engels (1e/2e gr.)	8
Frans (1e/2e gr.)	29
Nederlands (1e/2e gr.)	20
Aardrijkskunde (2e gr.)	19
Algemene economie (1e/2e gr.)	20
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	20
Geschiedenis (1e/2e gr.)	19
Godsdienst (1e/2e gr.)	5
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	28
Omgangskunde (2e gr.)	0
Pedagogiek (2e gr.)	4
Techniek (2e gr.)	4
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	20
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	30
Biologie (2e gr.)	28
Natuurkunde (1e/2e gr.)	16
Wiskunde (1e/2e gr.)	10
Handvaardigheid (2e gr.)	20
Tekenen (2e gr.)	28
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	15
Hogere kaderopleiding pedagogiek	13

Tabel B4.13

Verwachting van werkende hpo'ers ten aanzien van de situatie vijf jaar later

Vak	Werkzaam binnen vakgebied % ja
Leraar basisonderwijs	94
Duits (2e gr.)	80
Engels (1e/2e gr.)	80
Frans (1e/2e gr.)	66
Nederlands (1e/2e gr.)	85
Aardrijkskunde (2e gr.)	76
Algemene economie (1e/2e gr.)	78
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	87
Geschiedenis (1e/2e gr.)	78
Godsdienst (1e/2e gr.)	88
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	79
Omgangskunde (2e gr.)	89
Pedagogiek (2e gr.)	83
Techniek (2e gr.)	74
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	59
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	79
Biologie (2e gr.)	77
Natuurkunde (1e/2e gr.)	87
Wiskunde (1e/2e gr.)	91
Handvaardigheid (2e gr.)	82
Tekenen (2e gr.)	89
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	75
Hogere kaderopleiding pedagogiek	88

Tabel B5.2

'Rapportcijfers' voor enkele aspecten van de hpo-opleiding

Vak	Aspect					
	1	2	3	4	5	6
Leraar basisonderwijs	6,3	6,3	6,4	6,9	6,7	6,2
Duits (2e gr.)	6,1	5,7	5,9	6,8	5,8	5,1
Engels (1e/2e gr.)	6,5	5,8	5,8	6,7	6,1	4,8
Frans (1e/2e gr.)	6,4	6,2	5,8	6,9	6,3	4,6
Nederlands (1e/2e gr.)	6,3	6,3	6,3	6,6	5,8	5,0
Aardrijkskunde (2e gr.)	6,8	5,6	6,1	7,0	6,7	5,0
Algemene economie (1e/2e gr.)	7,0	6,8	6,3	6,7	6,0	5,6
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	6,8	6,4	6,3	6,9	5,8	5,2
Geschiedenis (1e/2e gr.)	6,6	6,5	6,4	7,0	6,1	5,0
Godsdienst (1e/2e gr.)	7,7	7,2	7,1	7,6	7,1	5,7
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	6,9	5,8	5,7	6,3	6,4	5,4
Omgangskunde (2e gr.)	7,3	7,2	6,9	7,1	6,6	5,7
Pedagogiek (2e gr.)	6,5	6,8	6,0	6,6	5,6	4,7
Techniek (2e gr.)	6,6	6,0	6,0	6,3	6,2	5,1
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	7,0	6,5	6,5	6,9	6,7	5,4
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	6,4	5,7	5,5	6,4	6,1	5,8
Biologie (2e gr.)	6,4	5,9	6,1	6,9	6,2	5,1
Natuurkunde (1e/2e gr.)	6,3	5,8	6,5	6,7	6,3	4,7
Wiskunde (1e/2e gr.)	6,3	5,3	6,4	6,8	6,1	5,3
Handvaardigheid (2e gr.)	6,5	6,2	6,0	6,8	5,8	4,9
Tekenen (2e gr.)	6,6	6,4	5,8	6,5	5,8	5,1
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	7,3	6,7	6,4	7,4	7,1	6,2
Hogere kaderopleiding pedagogiek	6,6	7,0	6,3	6,7	6,3	5,3

1 = samenhang tussen vakken; 2 = keuzemogelijkheden in studie; 3 = studiebegeleiding; 4 = kwaliteit van docenten; 5 = voorbereiding op beroepspraktijk; 6 = voorlichting over arbeidsmarktsituatie

Tabel B5.4

Percentage afgestudeerden dat, achteraf gezien, de gevolgde hpo-opleiding opnieuw zou kiezen

Vak	%
Leraar basisonderwijs	91
Duits (2e gr.)	81
Engels (1e/2e gr.)	74
Frans (1e/2e gr.)	68
Nederlands (1e/2e gr.)	66
Aardrijkskunde (2e gr.)	49
Algemene economie (1e/2e gr.)	78
Bedrijfseconomie (1e/2e gr.)	69
Geschiedenis (1e/2e gr.)	67
Godsdienst (1e/2e gr.)	92
Maatschappijleer (1e/2e gr.)	69
Omgangskunde (2e gr.)	94
Pedagogiek (2e gr.)	75
Techniek (2e gr.)	83
Verzorging/Gezondheidskunde (2e gr.)	50
Verzorging/Huishoudkunde (2e gr.)	57
Biologie (2e gr.)	67
Natuurkunde (1e/2e gr.)	81
Wiskunde (1e/2e gr.)	79
Handvaardigheid (2e gr.)	77
Tekenen (2e gr.)	51
Lichamelijke Oefening (1e gr.)	87
Hogere kaderopleiding pedagogiek	71